Из матеріалов Редакціи.

Ц.А. К.I

К-2 №211

Поступило в Редакцію 20 іюля 1919 г.

14469

Погром в м. ЗЛАТОПОЛѢ (Кіевск.губ.)

Доклад Л.А.Залкинда.

м.Златополь,Кіевск.губ.,Чигиринск.у.расположено в 2½ верст. от ст.Новомиргород.Еврейскаго населенія насчитывалось в нем до 7½ тысяч,христіанскаго около 3 тысяч.Большинство еврейскаго населенія занималось торговлей и ремеслами.До войны благосостояніе населенія было средним,во время войны значительно поднялось.Златополь-одно из мѣстечек юго-западной Украины,не знавшее до послѣдняго времени погромов.Этому благопріятствовало то обстоятельство,что до 1913 года Златополь был отдален от желѣзной дороги на 30 верст.В нем не было пришлаго элемента,а мѣстное христіанское и еврейское населеніе были тѣсно связаны общими экономическими интересами и всѣм укладом жизни.Не без вліянія на жизнь мѣстечка оставалось и то,что Златополь с давних пор был культурным центром для довольно большой окрестности:в нем издавна существуют правительственныя мужская и женская гимназіи,нѣсколько лѣт функціонирует средняя агрономическая школа.Черносотенных организацій в Златополѣ никогда не было,а отдѣльные черносотенцы вліянія в мѣстечкѣ не имѣли даже в худшія времена.Украинскія теченія представлены были также немногими лицами.В еврействѣ сильнѣйшей партіей была партія сіонистов,в рабочей средѣ-об'единенные соціалисты и бундовцы.Послѣ октябрьской революціи образовалась небольшая группа коммунистов,куда евреи и христіане входили почти в равном числѣ.Бывали моменты,когда благополучію еврейскаго населенія угрожали сосѣднія села:Листопад (отдѣленное от Златополя только прудом),Турія и Лебедин,всегда дававшія большой процент уголовных преступников.Но до революціи 1917 г.силами мѣстной полицейской власти,сохранявшей обычно хорошія отношенія с евреями,выступленія против евреев,погромы предупреждались.

В 1905 и 1906 г.г.кромѣ полиціи на стражѣ безопасности евреев стояла еврейская самооборона,организованная еврейской рабочей и учащейся молодежью при финансовой поддержкѣ всего еврейскаго населенія.В 1918 году,до прихода нѣмцев и разоруженія ими

населенія, охрана мѣстечка главным образом покоилась на отрядѣ самообороны, так как милиція была немногочисленна. И хотя отряд был тоже невелик, но на хулиганскую часть окрестных деревень наличіе на постах вооруженных самооборонцев все же оказывало свое вліяніе. Послѣ сдачи оружія самооборона распалась. Отношенія с крестьянами сосѣдних деревень, бывшія в общем добрососѣдскими, были нарушены благодаря тяжбѣ между волостным земством и мѣстечковым самоуправленіем. Златополь домогался выдѣленія его из волостной земской единицы, учитывая откровенную тенденцію крестьян переложить значительную часть волостных расходов на мѣстечко. Представители волостного земства в моменты напряженія борьбы, указывая, что благосостояніе мѣстечка создано исключительно за счет деревень, грозили эвакуаціей всѣх земских и правительственных учрежденій в села. Нужно отмѣтить, что хотя формально вопрос шел о взаимоотношеніях мѣстечка и волости, по существу дѣло переносилось на почву отношеній между евреями и крестьянами. Конфликту этому не суждено было разрѣшиться, так как с приходом большевиков самоуправленія были распущены. Однако у обѣих сторон от тяжбы остался непріятный осадок. Впрочем и с ликвидаціей самоуправленій антагонизм перешел на отношенія между мѣстечковым и волостным исполкомами, не сумѣвшими раздѣлить власть. Волостной исполком был крайне недоволен тѣм, что наложенная на златопольскую буржуазію контрибуція цѣликом была обращена мѣстечковым исполкомом на свои нужды. Дѣло осложнилось и тѣм, что чигиринскій уѣздный исполком был также недоволен Златополем за его стремленіе стать самостоятельной единицей для окрестных 4-5 волостей. Это обстоятельство лишило златопольскій исполком поддержки со стороны уѣзда в тѣх случаях, когда поддержка была необходима. А нужна она бывала часто. Весь Чигиринскій уѣзд наводнен был бандами, образовавшимися еще во время борьбы против гетмана. Под флагом повстанчества банды эти об'единились и поддержали большевиков в борьбѣ с петлюровцами. Во главѣ повстанческих отрядов стояли лица с темным прошлым, весьма далекіе от каких-бы то ни было политических или вообще опредѣленных убѣжденій. Коцура, Ястрембскій, Лопата, Шостак, Загородный-цѣлый ряд атаманов, державших в теченіе нѣскольких мѣсяцев весь уѣзд. Занимались они накладываніем контрибуцій, реквизиціями, а рядовые члены отрядов-грабежами. Совѣтскія власти были безсиль-

ни что-нибудь предпринять против них и вынуждены были Коцуру назначить начальником повстанческих отрядов Чигиринскаго уѣзда. Все городское населеніе, в особенности же еврейская его часть, жило в постоянном страхѣ, было терроризовано атаманами этих отрядов и покорно подчинялось их неограниченной власти. Златополь в теченіе первых четырех мѣсяцев 1919 г. также нѣсколько раз посѣтили эти отряды. Еврейское населеніе жило в такіе дни под страхом погромов, так как эти партизанскіе отряды настроены были крайне антисемитски и этого обстоятельства нисколько не скрывали. Однако почти всегда удавалось откупиться деньгами или товарами. Нужно отмѣтить, что эти партизанскіе отряды с златопольским исполкомом были в плохих отношеніях, сохраняя в то же время лучшія отношенія с волостным исполкомом. Так, Коцура, посѣтив однажды Златополь, устроил генеральную ревизію златопольскаго исполкома, заявив, что он имѣет свѣдѣнія, будто златопольскій исполком состоит из буржуев. Однако ревизія прошла благополучно и буржуи обнаружены не были. Лопата, начальник одного из партизанских отрядов, поступил рѣшительнѣе: по пріѣздѣ в Златополь (штаб свой он имѣл в волостном исполкомѣ), он арестовал двух членов исполкома (евреев) и произвел обыск в помѣщеніи исполкома. Предполагался арест и других членов исполкома, но они своевременно скрылись в Новомиргород (городок Херсонск. губ., в одной верстѣ от Златополя). С помощью отряда новомиргородскаго исполкома члены златопольскаго исполкома повели наступленіе на Златополь. Произошла перестрѣлка, во время которой убито было 3 лопатинских партизана. Чѣм окончилась бы эта война - неизвѣстно, но как раз в это время распространился слух (дѣло было в началѣ апрѣля), что к Златополю приближается какой-то петлюровскій отряд. Лопата со своими людьми поспѣшил оставить Златополь. Члены исполкома увезены не были и получили возможность вернуться к исполненію своих обязанностей. Об этом инцидентѣ были посланы телеграммы в Чигирин и в Кіев и из Кіева пріѣзжал спеціальный слѣдователь, имѣвшій порученіе выяснить всѣ обстоятельства этих печальных присшествій. Слѣдователь (фамилія его Савченко; доклад его представлен в Наркомюстѣ) установил виновность уѣздной власти, реабилитировал мѣстечковый исполком и обѣщал пріѣхать еще раз для привлеченія к отвѣтственности виновников, для

07441

чего из Кіева он предполагал привезти с собой спеціальный воинскій отряд. Обѣщанія своего он не исполнил. Всѣ эти происшествія, казалось бы, никакой опасности для евреев не должны были представлять; на дѣлѣ же было так, что всякое колебаніе власти мѣстечковаго Исполкома грозило евреям большой бѣдой, ибо неизмѣнным претендентом на власть являлся партизанскій отряд, состоящій из от'явленных бандитов. А так как мѣстечковый Исполком реальной силы никогда почти не имѣл и находился в состояніи неустойчиваго равновѣсія-то тревожное настроеніе в общем не покидало евреев. И все же погром явился совершенно неожиданно. Недоразумѣнія с Лопатой, от'ѣзд слѣдователя произошли в концѣ апрѣля. Мѣстечковый Исполком, забыв на время о непріятностях, начал готовиться к празднованію І-го мая. В праздникѣ должны были принять участіе и волостной Исполком и всѣ украинскія организаціи. Был разработан церемоніал шествія, митингов и т.д. Однако перед выступленіем демонстрантов произошло недоразумѣніе, нѣсколько омрачившее праздник. За исполкомами, по расписанію, должны были слѣдовать коммунисты. Но случилось так, что делегація „Просвіти" (в состав которой в значительном числѣ вошли крестьяне с. Листопадова) с желто-голубым знаменем попыталась занять мѣсто непосредственно за исполкомами, впереди коммунистов. Коммунисты взволновались, произошло пререканіе, во время котораго страсти разгорѣлись. Коммунисты заняли предназначенное им мѣсто, а „Просвіта" демонстративно ушла со своим знаменем. И хотя и на этот раз шел спор между коммунистами и „Просвітой"-взволновались евреи (в группѣ коммунистов, принимавших участіе в демонстраціи, евреев было не больше половины). В теченіе цѣлаго дня все мѣстечко полно было разговоров и столкновеній. К сожалѣнію, забыли, что не поладили коммунисты и „Просвіта" и говорили о том, что жиды даже на демонстраціи должны имѣть первое мѣсто, что крестьянскій флаг жиды порвали, что крестьяне этой обиды не забудут и т.д. Вокруг столкновенія образовался антисемитскій водоворот, не на шутку встревожившій евреев. Утром, 2 мая, повидимому, на совѣщаніи златопольскаго и ново-миргородскаго исполкомов, рѣшено было обезоружить крестьян села Листопадово. Это рѣшеніе было продиктовано еще и тѣм обстоятельством, что 25 апрѣля неизвѣстными злоу-

мышленниками было захвачено все оружіе и патроны златопольской милиціи и ограблена почтово-телеграфная контора. В мѣстечкѣ всѣм было извѣстно, что сдѣлано это было крестьянами села Листопадово.

2 мая днем отряд ново-миргородскаго Исполкома под предводительством его предсѣдателя (Стольникова-христіанина), усиленный нѣсколькими златопольскими милиціонерами (всего собралось 30 всадников) направился в Листопадово для разоруженія крестьян. Едва отрд показался в Листопадовѣ, он был обстрѣлян поджидавшими его крестьянами. Произошла перестрѣлка, в результатѣ которой отряд Синельникова должен спасаться бѣгством. Стратегическая ситуація была такова, что ново-миргородскій отряд отступил не к Златополю, а промчался через село и таким образом вышел из поля обстрѣла. Листопадовскіе же крестьяне, ободренные побѣдой, с гиком и свистом устремились к Златополю, не встрѣчая на своем пути никакого сопротивленія, так как плотина, отдѣлявшая Листопадово от Златополя, никѣм не защищалась. И на этот раз, хотя разоружить крестьян собирались коммунисты (в отрядѣ Синельникова было евреи), вступив в мѣстечко, крестьяне начали убійства евреев. Первым был смертельно ранен павшій у самой плотины лавочник Гольберг. Листопадовцы постепенно распространились по мѣстечку, продолжая стрѣлять в воздух и в встрѣчных евреев. Часть из них начала грабеж магазинов, расположенных на базарной площади.

Отряд Синельникова, благополучно выбравшись из Листопадова, окружным путем вернулся в Златополь, и, увидѣв на улицах мѣстечка листопадовцев-открыл по ним стрѣльбу. Листопадовцы отступили. В результатѣ этого набѣга было убито 10 евреев. Всѣ жертвы случайны. До вечера 2 мая шла перестрѣлка между листопадовцами и занявшим „позицію" у плотины совѣтским отрядом. К вечеру ново-миргородцы ушли домой, и вмѣстѣ с ними оставили Златополь и представители златопольскаго Исполкома. Мѣстечко было брошено на произвол судьбы. Ночью листопадовцы снова вошли в Златополь. Хотя и не встрѣчая сопртивленія, листопадовцы (к ним в теченіе дня присоединились крестьяне сосѣдних сел) дѣйствовали нерѣшительно. В теченіе дня длился грабеж лавок. В этот день было убито еще 8 евреев (отец и сын Бурштейн, на дом которых был произведен налет;

муж и жена Китайгородскіе подстрѣлены на улицѣ).Большинство евреев ночью,оставив на произвол судьбы свое имущество,ушло в Ново-миргород.Но громилы в это день домов почти не трогали.

В ночь на 5 мая в Златополь вступил присланный "на усмиреніе" отряд Шостака из Чигирина.Усмирители немедленно присоединились к погромщикам.Получив столь неожиданную и существенную поддержку,поняв,что теперь бояться нечего-погромщики стали дѣйствовать наглѣе и рѣшительнѣе.Грабеж лавок подходил к концу.Начался погром домов.Бандиты раздѣлились на группы,в каждой группѣ был небольшой вооруженный отряд,который обстрѣливал жилые дома,затѣм взламывал двери или окна;за вооруженными слѣдовали толпы грабителей,которые расхищали имущество.В толпѣ погромщиков на ряду с хулиганской частью мѣстечка и ближайших деревень можно было видѣть зажиточных крестьян,мѣщан,бывших помѣщиков, студентов,гимназистов,даже учителей школ и гимназіи.Дома ограблялись дочиста.Уносили платье,бѣлье,продовольствіе,книги и т.д. увозили дрова из сараев,птиц из курятников.Из многих домов была вывезена мебель,котлы из кубов,желѣзныя печи,металлическія части дверей и окон.Число жертв в этот день также увеличилось,ибо убивали всѣх,кто не успѣл бѣжать или укрыться.Имѣли мѣсто насилія над женщинами.Ночью подожгли ограбленныя дочиста лавки и нѣкоторые дома в разных концах города.Сильный дождь,полившій во время пожара,не дал распространиться огню.6 и 7 мая погром продолжался с неослабѣвшей энергіей.Ночью были сожжены остальные корпуса магазинов и еще нѣсколько домов.Вооруженные бандиты рыскали по садам и огородам,обыскивая чердаки и погреба,и искали евреев. Найденных ставили к стѣнкѣ.Многіе из них были убиты или ранены, многіе откупались деньгами.У всѣх отнимали всѣ цѣнныя вещи.Трупы убитых валялись неубранными.Часть раненых было приказано подобрать и отправить в ново-миргородскую больницу (златопольская земская больница раненых евреев не принимала,а еврейская больница была занята сыпно-тифозными без различія національностей). Вооруженныя банды ходили по русским домам (ни один русскій дом не подвергся разрушенію,хотя в Златополѣ жило не мало помѣщиков и управляющих из ближайших деревень) и настойчиво требовали выдать укрывшихся евреев.Поиски эти результатов не дали,так как

 14472

большинство русских домов для евреев были закрыты;тѣ же немногіе,кто укрыл у себя евреев,сумѣли отводить громил.

"Сам атаман" в дни рѣзни посѣтил еврейскую больницу,гдѣ укрывалось нѣсколько сот евреев,произнес рѣчь о том,что евреи наказаны за коммунизм и большевизм и распорядился выдать всѣм по полфунта хлѣба и по ложкѣ ограбленнаго у евреев варенья,причем каждому получившему эту подачку было предложено расписаться на чистом листѣ бумаги.Как достовѣрно извѣстно,на этих листах впослѣдствіи была изложена благодарность за принятыя атаманом мѣры к прекращенію погрома.

6 мая к вечеру гонец Шостака объѣзжал Златополь и кричал: "Ребята,пора кончать".По этому сигналу прекратились убійства,но грабежи продолжались еще цѣлый день.

В итогѣ этих кровавых дней оказалось 70 человѣк убитыми и около 80 человѣк раненых,из них нѣкоторые скончались от ран;сожжено свыше 150 магазинов,16 домов;свыше 1500 разграбленных квартир.

Матеріальные убытки громадны;разгрому подверглись дома самых богатых и самых бѣдных евреев.Эти убытки достигают 20-25 милліонов рублей.Бандиты вывезли свою добычу на сотнях подвод.

7-го погром утих,и Златопольцы понемногу стали возвращаться к своим разоренным домам.-

----000----

Н. С.

№212

Х-в

Ц.А. К.I

14473 ~~287~~

Изъ матеріаловъ

Краснаго Креста

Поступило въ редакцію
22 августа 1919 года

Къ событіямъ въ м.Златополѣ,Кіев.г.

/Показаніе Лейзера Княжицкаго,12 лѣтъ,опрошеннаго 19 іюля 1919 г./

У насъ,въ м:Златополѣ,погромъ начался тому назадъ 2 мѣсяца,2 недѣли и еще 3 дня.За день до того было большое гулянье,праздновали 1-е мая.Пѣли пѣсни,играла музыка,ходили съ флагами.Я тоже съ ними ходилъ,но мой дядя сидѣлъ дома,ему не до того было:3 дня до этого сильно избили его старшаго сына Шмулика,когда тотъ проѣзжалъ мимо одной деревни.Въ пятницу,2-го мая,Листопадовцы и другіе крестьяне вошли въ Златополь,подожгли еврейскіе магазины и убили 11 евреевъ. въ субботу,3-го мая,прибыли солдаты,завязался бой между ними и"нашими"-листопадовцами,но побѣдили"наши",и солдаты уѣхали.Въ ночь съ субботы на воскресенье,въ 3 часа ночи,опять начался погромъ.Къ нашимъ мужикамъ присоединился Ястремскій и Лопата со своими шайками. Они грабили и убивали евреевъ.Я и мой двоюродный братъ Исеръ Молобродскій,22 лѣтъ,студентъ,спрятались въ одномъ дворѣ.Вскорѣ,однако, туда явились хулиганы и извлекли меня и Исера.У брата они отняли все,что у него было,затѣмъ его убили,а потомъ стянули съ него сапоги,платье и оставили его лежать нагим.Одинъ изъ хулигановъ меня спросилъ:"ты русскій?"Я сказалъ:"нѣтъ,я еврей".Бывшій съ нимъ мальчикъ, 11 лѣтъ,Вася Тихоненко,который учился вмѣстѣ со мной въ 2-классной приходской школѣ,сказалъ солдатамъ,чтобы они меня убили,но другой, тоже мой товарищъ,Ваня Качуръ,10 лѣтъ,просилъ меня не убивать.Солдатъ сказалъ:"нехай мучается"-и ушелъ.Я сейчасъ же перелѣзъ во дворъ къ дядѣ и спрятался въ погребъ,гдѣ и засталъ дядю,тетю и еще многихъ другихъ - всего 40 евреевъ.Однако,не прошло и часа,какъ туда пришли другіе разбойники,вытащили всѣхъ насъ изъ погреба и поставили къ стѣнкѣ,чтобы разстрѣлять.Когда начали стрѣлять,то я и моя двоюродная сестра Бейла,13 лѣтъ,вытянулись по землѣ и притворились мертвыми. x/ Тогда было убито 8 человѣкъ,а 8 были ранены.Думая, что разбойники уже ушли,я поднялъ голову.Вдругъ ко мнѣ подбѣжалъ одинъ с шашкой и ударилъ меня по головѣ.Обливаясь кровью,я упалъ въ погребъ,куда попали и нѣкоторые другіе раненные.Въ погребѣ мы всѣ лежали 3 дня:воскресенье,понедѣльникъ и вторникъ.Во вторникъ къ вечеру насъ вытащили оттуда и перевязали раны.Я пошелъ домой къ своей мамѣ.По улицамъ ходили солдаты и разгоняли бабъ:"идите домой,вы уже

---

x/ Какъ я выяснилъ,дѣти читали когда-то разсказъ о мальчикѣ,к-ый спасся отъ медвѣдя тѣмъ,что притворился мертвымъ.

достаточно набрались". Когда я пришелъ домой, то я засталъ свою маму убитой. Ее звали Хайка Княжицкая.

Во дворѣ у дяди были убиты: мой дядя Исай Малобродскій, моя тетя Фейга-Сура Балаховская, старикъ совсѣмъ уже старый и глухой Шліома Гулкинъ и еще 4 еврея.

Въ началѣ іюля я пріѣхалъ въ Елисаветградъ и теперь нахожусь у своего дяди Аврама Спекторова, по Преображенской улицѣ, въ домѣ Ширяка № 72.

Отца у меня нѣтъ, онъ умеръ 5 лѣтъ тому назадъ, моя сестрица Соня 13-ти лѣтъ осталась у другого дяди, а мой старшій братъ Янкель, 14-ти лѣтъ поступилъ послѣ погрома въ 1-й совѣтскій Шевченковскій полкъ, въ отрядъ Живодера.

Подписалъ Л. Княжицкій.

Из матер.Кр.Креста.

Ц.А. К.I

14474

№213

м.З Л А Т О П О Л Ь.Киевской губ.

Погром 2-8 мая 1919 г.

Показание врача Иосифа Веньяминовича ИЗАКСОНА 21-го июля.

Златополь,м.Киевской губ.Чигиринского уезда,в полутора верстах от Новомиргорода и границы Херсонской губ.Жителей 15 тысяч,в том числе евреев 10-12 тысяч;главные занятия-ремесло и торговля.За время войны и революции сильно развилась спекуляция.Раньше местечко слыло очень бедным, а потом стало считаться весьма богатим,бедноты вовсе не было.Это относится и к христианскому населению местечка.Антисемитизма явного не было заметно,но христиане жил обособленной от евреев жизнью.

Со времени падения гетмановщины,появление петлюровщины,а затем и советская власть,налагали контрибуции,отчасти грабили,отбирали оружие. Приходили банды Коцуры,Лопаты,Ястемского,в общем каждая из 60-80 челове не более сотни.В местечке была милиция,домовая охрана,а в последнее время даже самооборона,но при первых выстрелах все разбегались,и банда беспрепятственно проникала в местечко.

Когда установилась Советская Власть,то местное население с удивлением констатировало,что во главе многих учреждений стояли евреи.Это повело к тому,что всех евреев стали обвинять в неустройствах жизни,и анти семитизм возрастал.

В это время в окружающем крестьянстве наростали оппозиция и повстнческое движение против коммунистической советской власти.В соседнем селе Листопадове(3 версты от Златополя)крестьяне были вооружены и оттуда шли угрозы против местечка.Поводом к погрому было празднование 1-го мая Местная интеллигенция(учащаяся молодеж,гимназисты)хотела выступить с украинским знаменем,Но Исполком не разрешил.Майская манифестация состоялась;в ней принимало участье много евреев:ремесленники и учащиеся.День прошел благополучно,но на следующий день со стороны Листопадова появились вооруженные группы,которые открыли стрельбу и проникли в местечко.Часть еврейских жителей бросилась бежать к Новомиргороду,остальные спрятались в погребах и на чердаках.Стали разстеливать всех попадавших им в руки евреев,но на следующий день начались погромы и грабежи,продолжавшиеся целую неделю.Исполком и все должностные лица без различия национальностей,бежали еще утром (2-го мая).Убито всего около 60 евреев.Подожгли всю базарную площадь и несколько домов с расчетом,что сгорит все местеч

ко.Но к счастью,шел такой проливной дождь,что остальныен. дома уцелели. В погромах и грабежах учавствовало местное мещанство и часть интеллигенции.Прекратился погром "сам по себе",так как все было разграблено, а жители все бежали в Новомиргород.Приблизительно через неделю стали жители возвращаться.В местечке оставался глава банды Кацура,установившим власть,в ожидании победы возстания Григорьева.Когда позднее развился погром в Новомиргороде(I7 мая),то в Златополе погром был повторен в этот же день.С подавлением возстания Григорьева Кацура скрылся из Златополя.

Разсказчик - житель Златополя,где занимался медицинской практикой.Он тоже скрылся в Новомиргород и по возвращении нашел всю квартиру,химико-бактериологический кабинет,и инструментарий разграбленными.Кое какие приборы оказались в помещении местной больницы,из чего он заключает,что в ограблении принимали участье и фельдшера.

14475

Златополь

(см. Новомиргород: К погрому в Новомиргороде, записано 20. VI 1919 со слов казен. раввина М. Шварца и шойхета Ф. Резниченко)

14476

Злато-поль

(см. Ротмистровка: „В кольцѣ погромов“
- Мозина
стр. 25, примѣчание)

14477

№214-216

[illegible]

Знаменка

Изъ матеріаловъ Экопо

№214

Ц.А.
К.1

Поступило в редакцію
8 ноября 1920 (в Москвѣ)

14478

דער חורבן פון 3 אידישע קהלות.

(זנאמענקע - דמיטראװקע - סאבלינע).

אלײן געזעהן און באשריבען פון דעם פערװאלטער אין יענער צײט

פון זנאמענקער אידישער שול מ. קופיץ. קופיץ ?

1. אין זנאמענקע.

נאך אין חדש אפריל 1919 האט זיך געפירט אין די טײלען רױטע-ארמײער, װעלכע זענען געװען אונטער דער אנפיהרונג פון „אטאמאן גריגאריעװ", א גרױסע אגיטאציע קעגן די אידן. אין די װאגאנעס האט מען געהערט אײן געשפרעך: „אידן קאמיסארן", „אידן ספעקולאנטען"... אפגײענדיג אױף אדעסער פראנט, װאו די רױטע ארמײ האט זיך געשלאגען מיט אנטאנטע, האבן די טײלן רױטע ארמײצעס געדראהעט, דאס װי נאר זײ װעלן ענדיגן מיט'ן אײנגלעדער און מיט די גרעקען, װעלען זײ זיך נעמען מאכען זײערע „פאריאדקעס". און װאס ס'װעט זיך אױסדריקן זײערע „פאריאדקעס" האט קײנער ניט געװאוסט. די קריסטליכע באפעלקערונג האט װעגן דעם גאר ניט געקלערט, די אידישע האט פערשטאנען, אז דאס מײנט מען טאקע איר. נאר, זײענדיג זיכער אױף דער רױטער ארמײע, דאס זי איז בשום אופן ניט מסוגל אױף שטארקע עקסצעסען געגען אידן, האט מען זיך בארוהיגט....

דעם 27-טן אפריל האט א גרופע רױטע ארמײצעס, װעלכע זענען געװען אונטער דער אױפזיכט פון גריגאריעװען און װעלכע זענען טאקע געקומען פון אדעסער פראנט, בעפאלען די „טשרעזװיטשאיקע" אין זנאמענקע, אײנעם דערהרגעט, 2 פארװאונדעט פון זײ, און די איבריגע מיטגליעדער פון זנאמענקער „טשרעזװיטשאיקע" זענען קוים מיט'ן לעבן אנטלאפן. די ארטיגע באפעלקערונג, װעלכע איז בעשטאנען פון 15000 קריסטען, איבערהױפט באן-ארבײטער (אין זנאמענקע איז פאראן א צענטראל באן-דעפא, װאו ס'ארבײטען 6000 מאן, אלע קריסטן) און 1500 אידן, די לעצטע זענען אלע געװען: קרעמער, סוחרים אלערלײ. די אידישע באפעלקערונג האט פארשטאנען דעם אקט פון די גריגאריעװצעס װי א פאנאנדערלײגונג פון דער

רויטער ארמײ, און ניט אײנע פון זײ האט שוין מיט גרויס בענקשאפט געקוקט אין דער זײט פון שװארצען ים, פון װאנען מען האט מיט אזא אומ-געדולט ערװארטעט די אײנגלענדער, אדער די שוין בעקאנטע דײטשען. די װאס האבען זײ ערקלערט, דאס מיט דעם צעטרײבען פון דער טשרעזװיטשאיקע, מײנט מען נאר זיך פרײ צו מאכן די הענט צו גיסן אידעש בלוט, האט מען אויסגעלאכט.

ענדע אפריל האבן זיך אנגעהויבן װאו ניט װאו עקסצעסען געגען אידן, אין די װאגאנעס אויף די ליניעס: זנאמענקע-קיעװ, זנאמענקע-אדעס איז שטארק געשלאגען געװארן דער גימנאזיסט (נספעק טראװ), װעלכער איז דעם 26 אפריל געפארען פון קאמענקע קיעװער גוב. נאך זנאמענקע אין די װאגאנען האט מען שטארק געשלאגען נאך 3 אידן. ס'האט זיך געמערקט א שטרעבונג צו װארפען פון די װאגאנעס, נאר מ'האט זיך דערפון אפגעהאלטען. דעם 26-טן אפריל אאא האט מען געבראכט אין זנאמענקע פון סטאנציע דאלינסק' 16 דערהרגעטע אידן. קײנער האט זיך בשום אופן ניט געקענט זיך דער-װיסן, װער זענען די הרוגים? װער און װי אזוי מען האט זײ דערהרגעט? דער פאקט האט געװארפן א שרעק אויף אלע אידן. נאר, גלויבענדיג אין דער רויטער ארמײ, אז זי װעט דערצו ניט דערלאזן, האט מען זיך װי ניט איז בערוהיגט. מ'האט נאר גערעדט, אז צום ערשטען מאי גרײט זיך א קאנטר-רעװאלוציאנע ארויסטרעטונג, װער אא ס'גרײט זײ צו (?) ד'י געפאר? האט קײנער ניט געװאוסט, נאר אלעמען איז קלאר געװען, דאס שרעקליכע מוז פארקומען אין יענעם טאג. די שטימונג איז געװען א פאגראמנע. אין דעפא אין װאקזאל האט א איד קײן אנדער נאמען װי „קאמיסאר" ניט געהאט, ניט קוקענדיג אויף דעם, װאס אין זנאמענקער „רעװקאם" איז אפילו אײן איד אויך ניט געװען, און טאקע דעם ערשטען מאי אויף די פײערונג פון פראלעטארישען יום-טוב איז אויסער קינדער מיט זײערע לעהרער קײנער ניט געװען: די אידן מחמת מורא, די קריסטן? - אומבעװאוסט נאך דאך איז דער ערשטער מאי אװעק שטיל און די אידן האבן זיך בארוהיגט

דעם 13 מאי 1919, שבת 3 אזײגער באטאג, האבן זיך ארײנגעריסן א גרופע רויטע-ארמײצעס „גריגאריעװצעס" אין זנאמענקער בית-המדרש. אאא אײנער פון זײ האט מיט די פויסטען צובראכן א שויב און דער מיט צו-בלוטיגט די הענד, און מיט א געשרײ: „די זשידעס שנײדען די רויטע ארמײצעס" האבן זײ זיך אלאז געטאן צו זײער עטאלאן, װעלכער איז גע-שטאנען אויף זנאמענקער פעראן אין װעלכן ס'האבן זיך געפונען א מאן

1000 גריגאריעװצעס. די לעצטע האבן זיך גלײך א לאז געטאן פון די װאגא-
נעס, זיך א װארף געטאן אין די אידישע קװארטאלען און גענומען שיסן אין
די אידישע הײזער. דאס ארויסטרעטונג איז געװארן אזוי שנעל און מער-
[illegible] דעריש, דאס די אידן זײנען געװארן פאלקאם צוטומעלט, מיט אויס-
געגלאצטע אויגן און מיט פערװאונדערונג האבן זײ געקוקט, װאס קומט דא
פאר, ניט גלײבענדיג, אז די רוישע ארמײ זאל זײן פעהיג אויף עפעס שרעק-
ליכעס. נאר זעהענדיג װי מען ברעכט טירן, רײסט די פענסטער און מ'שלעפט
אידן „צום װאגאן" (דאס איז געװען דער פלאץ, לעבן זײער עשאלאן, װאו
זײ האבן דערשאסן די אידן), זענען די אידן ארויסגעלאפן פון זײערע
הײזער מיט די קלײנע קינדער אויף די הענד, די עפעס גרעסערע זענען זײ
מיט א געװײן נאכגעלאפן, די קראנקע האבן די געזונטע אויף די הענד
געטראגען, די אלטע און שװאכע האט מען פאר די הענד געפירט, נאר װאוהין
לויפט מען ארויס, אז פון אלע זײטן האבן זיך נאך זײ געיאגט די גרי-
גאריעװצעס!....

מיט א געװאלטיגען געשרײ און געװײן האט זיך א מענגע אידן פון
400 מאן, ~~זיך~~ אלאז געטאן נאך דער דעפא, מײנענדיג דאס די ארבײטער פון
דעפא װעלן זײ באשיצן. נאר די דעפא האבן זײ געפונען א לײדיגע!...
די גריגאריעװצעס האבן זײ באמערקט און מיט א שיסערײ זיך געלאזט נאך
זײ, װי מ'יאגט זיך נאך א װילדע חיה. די אידן מיט הארץ-רײסענדע גע-
שרײען האבן זיך אלאז געטאן צום הויף פון דאס אידישע שול. דער הויף
איז געװען זײער א גרויסער ארום געצוימט מיט א הויכן פארקאן, דארט
איז געװען פיל ערטער װאו מ'האט זיך געקאנט באהאלטען, און מ'האט זיך
אזוי װי עטװאס בערוהיגט... די שיסערײ איז אבער געװארען אלץ נעהנטער,
די קולות-העכער, דורך די שפאלטען פון דעם פאָרקאן האט מען ארויסגע-
זען די פלאמענדיגע אכזריותדיגע פנימער פון די מערדער. מיט די אויסגע-
שטרעקטע ביקסען אין די הענד, צעװארפענע האר, צורײסטע בלוטדורשטיגע
בליקען, מיט װילדע געשרײען „Бей коммунистов-жидов" האבן זיך די
מערדער געלאזן в דעם שול הויף. מ'האט אנגעװארן אין גאנצען די מעגליכ-
קײט זיך דא צו רעטן, און מיט א שרעקליכע פערצװײפלונג, זיך געלאזן
שפרינגען איבערן פארקאן; אײנער אן עלטערער איד האט שפרינגענדיג א
פוס צובראכן, נאר קײנער האט ~~זיך~~ זײן געשרײ ניט געהערט, קײנער האט זיך
ניט אומגעקוקט. ~~װי צו איז מען געשפרונגען~~. די פרויען מיט די קינדער
האבן די מענער געװארפן איבערן פלויט, ניט טראכטענדיג, װאס מיט זײ

קומט פאר אויף יענער זײט צוים. אײנער א דארפישער בחור, װאס איז פון
דארף אנטלאפען זיך זוכען רעטונג אין זנאמענקע, האט שפרינגענדיג איבערן
צוים, א קויל אין קאפ געטראפען און איז גלײך טויט צוריק געפאלען בעגאסען
מיט בלוט. נאר דאס האט אויך קײנעם ניט אפגעשטעלט און מען איז געלאפען
און געשפרונגען. איך, אלס פערװאלטער פון שול, איז מיר דער ארט געװען
צו ליעב און טײער, דאס איך זאל אזוי גרינג פון דאנען לויפען. איך בין
אלײן געבליבען שטײען און מיט פארשטײנערטע בליקען געקוקט, ניט גלױבענ-
דיג, דאס אזעלכעס קען פארקומען. די קולות מיט די שיסערײען איז אבער
געװארען מער נאהענט. װאו איז א רעטונג? דא איז טײער א מאמענט!
אינסטינקטיװע איז מען גלײך געפאלען אויף (א מיטל און אין א מינוט
ארום) בין איך אויפן בוידעם געװען, שטיל, פארמאכט די טירל, פארזיכטיג
זיך געלײגט, זעך ניט צו אטעמען. אין דעם מאמענט האבן די מערדער פער-
טריבן א גרופע אידן פון א מאן 40, און איבערהויפט פרויען, װאו? איך
הער װי אײנער זאגט צום אנדערען: „װאסקע, דו פארטרײב זײ און איך װעל זיך
אין זײ צילעװען" – ס'װערט א געשרײ, די פרויען פאלען אויף די קני,
קושן די מערדער די הענד, געבען אפ זײער געלט, די צירונגען, װעלכע זײ
האבן געהאלטן מיט זיך... אײנער פון די מערדער איז שוין װײכער געװארן
און געשריען: „Товарищ, не бей!" (מען מוז אנמערקען, דאס די גרעסטע
טײל גריגאריעװצעס, האבן זיך געהאלטען פאר גאר כשר'ע רויטע-ארמײצעס,
זײ זענען נאר געגען די אידישע קאמיסארען און קאמוניסטען, נאר אין
גאנצען פאר די ראטען=מאכט און אין די װענדונג אײנער צום צװײטען האבן
זײ זיך אנגערופען נאר „Товарищ"). נאר שטארקער האט זיך געהערט א
פיל שטימיגער געשרײ: „Бей". ס'האט זיך גלײך געהערט א שאס, גלײך א
פאל, א היסטעריש געשרײ פון די פרויען. און גלײך שטיל געװארן. ס'איז
נאכט געװארן. די שיסערײ האט זיך נאך געהערט פון אלע אידישע קװארטאלען.
איך האב שטילערהײט גענומען קריכען און טאפען, אפשר ליגט נאך װער.
ס'איז געװען שרעקליך אויפן הארצן. דער געדאנק אז מ'װעט אונטער-
צינדען די שול האט געברענט דעם מח. איך בין שטיל צו געקראכען צום
טירל, געעפענט, א אשרעק! דער לײטער איז אומגעװארפען. אין דעם מאמענט
האט דערלאנגט א שאס פון יענער זײט פארקאן, די קויל האט געטראפען ניט
װײט פון מיר. איך האב שנעל די טירל פארמאכט, זיך שטיל געלײגט, מיט
דעם געדאנק, דאס דער בנין װעט זיך געװיס באלד אנצינדען. 3 אזײגער

פארטאג האט מיר דער סטאראזש אויפגעשטעלט דעם לײטער. איך בין אראפ. פאר מײנע אויגען איז געלעגן דער ערשטער קרבן, װאס איך האב דערזעהן, דער אלטער צאליק, אלט 75 יאר, די שטיװעל אראפגעצויגען, די קלײדער אויסגעטאן, די היטל צוגענומען, די העמד און די לאנגע װײסע בארד אין בלוט פארגאסען, געלעגן מיטן פנים א רויף מיט א דורך געלעכערטען ברוסט! שרעקליך, װאוהין גײט מען? קען מען דען גײן? מיט ציטער און געפאר האב איך מיר ארום געקוקט, 2 קריסטינס האבן מיר בערוהיגט, דאס דער עשאלאן איז שוין אװעק.

דער סטאראזש האט מיר צו געפירט צו מײן קאלעגע שינזאָן, בײ אים איז געװען כשורה. ער האט מיר געבעטען צו גײן צו זײן אײדעם זעלדיס, דאס איז געװען א געװעזענער לערער, אוראקען געגעבן אין קריסטליכע הײזער, געװען בײ אלעמען שטארק באליבט. די לעצטע צײט א קיאָסק געהאלטען. װען מיר זענען צו אים אין שטוב ארײן איז דער אלטער שינזאָן מיט א װילד געשרײ צו דער ערד געפאלן, זײן אײדעם זעלדיס איז געלעגן אויף דער ערד אין א לוזשע בלוט מיט א דורך געלעכערטע הארץ. די שטוב איז געװען אויסגעראבירט, אויך די מעבעל איז געװען ארויסגעטראגען. לעבן אים איז געזעסן א מײדעל פון 3 יאר, געלעגן אויפן שויס בײ דער מאמען, א אינגעל פון א יאר מיט 6 חדשים. די פרוי, װעלכע איז געװען קראנק און שװאך אין א ערענסטע לאגע, איז געזעסען לעבן אים אויף דער ערד, שטיל, דער פנים בלאַס, ערשראקן, די אויגן אויסגעלאשן, צו שרעקליך איז דאס געװען!

איך בין ארויסגעלאפן פון שטוב. ארויסגעהענדיג, האב איך דערהערט נאך א גרעסערן יאמער: אנטקעגן זעלדיסן האט געװאוינט אײנער שליפער - א קצב. ער האט נאך זיך געלאזן 8 קינדער, כמעט אלע קלײנע. װען די מערדער זענען צו אים ארײן און שוין אלעס צוגענומען, האבן זײ אים געהײסן גײן מיט זײ צום „װאגאן". די קינדער, די װײב, א פאטער, א מוטער זענען זײ נאכגעלאפן, זײ צו די פיס געפאלן, די הענד געקושט, דאס לעצטע אבגעגעבן. די מערדער האט די סצענע דערעסן, האבן אים אויפן װעג אפגעשטעלט און דערשאסן. די קינדער מיט די עלטערן האבן אים אויף די הענד ארויף געכאפט, א לעבעדיגן, א װארעמען, װי פון אים האט זיך די גאנצע װעג בלוט געגאסען. אט אזוי האבן זײ אים א הײם געבראכט, איצט בעװײנט... שליפער איז געװען א מיטגליד פון דער זנאמענקער אידישער קהלה. בײ אלעמען בעליבט.

ארויסגעהענדיג פון דארט האב איך דערהערט אגעװײן אין בית-המדרש.

די מערדער האבן זיך דארט ארײנגעריסן און געװאלט דערהרגענען דעם שמש׳ס א בחורל א יאר 14. די שטיף=מאמע האט אים מיט זיך פארשטעלט. די קויל האט געטראפן איר און דער בחורל האט אוספײעט אנטלאפן. זי איז נאך גע־לעגן אין דער פאזע, װי מ׳האט איר דערהרגעט, דעם קאפ אראפגעלאזען, לי־גענדיג מיט׳ן פנים ארויף אויף די קלעצער. די קלײדער מיט בלוט פער־גאסן. (פון איר האט מען די קלײדער ניט אראפגעצויגן). לעבן איר איז געשטאנען איר מאן און איר שטיף=בחורל, װעמען זי האט מיט איר לעבן געראטעװעט.

שרעקליכער װי אומעטום איז פארגעקומען בײ נעמיראװסקין. 7 שעה האט מען געראבירט, געבראכען די שפיגלען די פענסטער, די לאמפען. דארט האבן די׳באנדיטן געהאט פיל ארבײט. װען די ארבײט איז פאר זײ צו שװער געװארען, איז זײ געקומען צו הילף די ארטיגע. (און די רויבערײ האבן גענומען דעם גרעסטען אנטײל די ארטיגע באנדיטן, און אויך כמעט דער גרעסטער טײל פון דער קריסטליכער בעפעלקערונג). װען די ראבירונג האט זיך געענדיגט, האבן זײ ארויס געפירט דעם אלטען נעמיראװסקען אויפן הויף און אים דארטן דערשאסן. דערנאך האבן זײ זיך אלאז געטאן נאכן אײדעם. ער האט זיך געראנגעלט, געלאפן, אין גארטן, אין קעלער, אויפן בוידעם. ס׳איז געװען פינסטער, בײ נאכט. נאר דאך האבן זײ אים געכאפט און אויף שטיקער צושניטען. די טאכטער געשענדעט. ארײנגעהענדיג צו נעמיראװסקין האב איך נאך געזען װי דער אלטער מיט׳ן אײדעם זײנען געלעגן, אײנער לעבן דעם אנדערן. אין שטוב איז געלעגן די טאכטער קראנק, די מוטער מיט א חדש צוריק געשטארבן. א זון, א ~~[illegible]~~ גימנאזיסט, איז א דום געלאפן מיט װילדע קולות װי משוגע. אין שטוב איז געװען א פאלקאמער חורבן. די מעבעל, די פענסטער, די לאמפען צובראכן, די קישענס אויפגעריסן, די פאלען אויפגעבראכען. דערמיט האבן זיך אנגעהויבן די פאגראמען פון גריגאריעװס מאכט. אין דעם אײנעם זײנען געװען 34 הרוגים.

די נעמען פון די הרוגים װעלכע איך געדענק:

שליפער זײװעל 45 יאר, א קצב. זעלדעס 35 יאר, א לערער. נעמיראװסקי שלמה 60 יאר, א מילנער, נעמיראװסקי, דוד א מילנער. צודנאװסקע יונה, א רעסטאראטאר, 28 יאר, צודנאװסקי אליעזער, 24 יאר, א רעסטאראטאר, זײער מוטער 60 יאר אלט. רובינשטײן 60 יאר אלט, בײלע די שמש׳טע, 70 יאר מילנער פון זאװאד 18 יאר, צאליק דער אלטער 75 יאר, איסאיעװ פארזיצענ־דער פון דער קהלה, 60 יאר א סוחר, שולמאן יעקב, 24 יאר א קרעמער, קניא־

זיצקי, 50 יאר א שמיד, זײן זון, 22 יאר, א שמיד, פשיזיצקי אברהם, 24 יאר, א בוכהאלטער, שלום ליבמאן, 60 יאר, א שנײדער, זײן מוטער (פארװאונדעט), 80 יאר, שליאנסקי גרשון, 30 יאר, א קצב, לעװערטאװסקי נחמיה, 48 יאר, א קירזשנער, זײן זון לעװערטאװסקי, זײן שנור, זײן מחותן, די מחותנתטע (זײ אלעמען האט מען דערהרגעט אין װאגאן, פארענ-דיג נאך עליסאװעטגראד), גאנטמאן בעריל 38 יאר א קרעמער, פאליאנסקי אברהם, 60 יאר, בערדיטשעװסקי אהרן, אסתר בערדיטשעװסקי (זײן װײב), דוד טאװעראװסקי, 50 יאר, און פיל נאך.

א זײגער 10-11 אין דער פריה האבן זיך אנגעהויבן בעװײזן אידן אויפ'ן גאס. דער עשאלאן איז אװעק. אין שטעדטעל איז עפעס װי שטילער געװארען. קײנער האט ניט פארשטאנען װי אזוי דאס איז פארגעקומען. װי אזוי די גריגאריעװצעס, װעלכע האבן בעפרײט ערשט מיט 3 חדשים צוריק די שטעטל פון פעטליורען (אגב מוז איך דערמאנען דאס פעטליורע האט 6 װאכן טעראריזירט זנאמענקער אידן. די לעצטע 6 װאכן פון פעטליורעס מאכט אין זנאמענקע האט מען געראבעװעט אידן און זײ אויסגעטאן אין מיטן העלען טאג, אין מיטן גאס. די לעצטע נאכט פאר זײער אװעקגײן האבן זײ פארברענט אלע אידישע קלײטן אין זנאמענקע. דעם לעצטען טאג האבן זײ געזהײטן די קריסטן ארויסשטעלען א צלם אין פענסטער. צום טויט געגרײט. נאר דער שנעיקלאפ, װאס די גריגאריעװצעס האבן געגעבן די פעטליוראװצעס, האט די לעצטע אפגעהאלטען פון אויספירן זײער טײװעלשען פלאן), און פלוצלונג דער געװעזענער מלאך [הגואל] פאר אידן, הײסט די לעצטע שנײדן אן רחמנות, איז דאס דען אנ'אויפשטאנד געגען די ראטן-מאכט, טא װאו איז די פראקלאמירונג פון די נײע מאכט? נאר ניט לאנג האט מען געלאזען קלערען, זונטאג פארנאכט איז אנגעקומען נאך א עשאלאן...

ס'איז געװארען א שרעקליכע פאניקע. רײכע אידן האבן געצאלט 5000 רובל פאר אנארט איבערנעכטיגען בײ א קריסט אין זײער װאוינונג. קריסטען האבן ניט ארײנגעלאזען, א סך מחמת שנאה, א סך מחמת מורא. מען האט געזעהען דאס דער שטורם גײט ניט פערבײ. ס'האבן זיך אנגעהויבען שרעק-ליכע פינסטערע טעג פאר זנאמענקער אידן. די הײזער האט מען געלאזן אויף הפקר. װער ס'האט געװאלט עפעס בעהאלטען האט דאס געמוזט טאן שפעט בײ נאכט. בײ טאג האט זיך קײן איד ניט געטארט װײזען אויף דער גאס. פון אײן פאמיליע פלעגט מען ליגען בעהאלטן אין 5-6 ערטער, אין קעלערס, אויף בוידימער, בײ קריסטען. שפעט בײ נאכט פלעגט מען זיך

אײנער מיט דעם אנדערען זען, זיך שטיל אויסװײנען און שטיל פארזיכטיג,
מיט טויט שרעק, זיך פאנאנדערגײן. אפטמאל פלעגט פארקומען, אז דער טאטע
פלעגט ליגן בעהאלטען, הערן װי מ'שענדעט זײן טאכטער און מורא האבן א
קרעכץ טאן. הערען װי מען ראבירט, ברעכט און מען שנײדט זײנע נאענטע, און
שא, שטיל, ניט געאטעמט, מיט טויט שרעק מען זאל ניט אונטערצינדען די
שטוב. א אידישע פרוי האט נאך געקענט װי ניט (אויך) ארויס־גײן אויפ'ן גאס, נאר
ניט אויפ'ן װאקזאל. דארט זײנען געלעגען אין דעם ערך פון 20-30 טרופעס, (הרוגים)
ניט בעערדיגט, װעלכע האבן אנגעהויבן זיך (פוילן) פאנאנדערגײן. דאס זײנען געװען
אידישע פאסאזשירען, װאס די גריגאריעװצעס האבן געהרגעט אדער ארויסגע-
װארפען פון באן אין שנעל גאנג. (דאס איז געװען די לוסטיגע ארבײט פון
די גריגאריעװצעס, -צו װארפן א אידן פון װאגאן בעת דער באן האלט אין
רעכטן גײן בעזאנדערס װען דער באן פלעגט דורכ־גײן בײ א בריק). אין
יענע ערטער: בײ דעם װאקזאל, בײ דעם דעפא האט זיך אפילו א פרוי ניט
געטארט בעװײזן. פלעגן קומען קריסטן און אונז איבערגעבן, דאס דארטן
ליגן שוין טרופעס מיט אפגעגריזעטע גלידער און די באנדיטן מאכן זיך
איבער דעם לוסטיג. מ'האט געהערט, שטיל געזיפצעט, אראפגעלאזט דעם קאפ
און געגעבן אקוק אויב מ'גײט ניט...

זײער שװער איז אויך געשטאנען די פראגע מיט די 34 הרוגים אין
זנאמענקע. ס'איז שוין איבער 3 טעג און ס'איז נאך ניט געװען קײן
מעגליכקײט זײ צו מקבר זײן. צו הילף איז געקומען דער דארטיגער "Испол-
Ком" (מען מוז בעמערקן, דאס די גריגאריעװצעס האבן צו טריבען די
"Чрезвычайка", האבן געמאכט בלוט=באָדן, האבן געפירט א סיסטעמאטישע
פאלקאמענע פערניכטונג פון דאס גאנצע אידישע מענער געשלעכט, נור דעם
"Исполком" האבן זײ ניט גערירט. נאר די אויסגעשפראכענע קאמוניסטען,
זאגאר קריסטען, זײנען זיך פון זײ צו לאפן) און מיט זײן הילף האט זיך
אײנגעגעבן מקבר זײן די הרוגים. דערבײ האבן אלע ארבײט געטאן די קריסטן,
נור 2 אידן איבער געטאן אין פויערישע קלײדער זײנען מיט זײ מיט געגאנ-
גען. קײנער פון די נאענטע האט ניט בעגלײט. דאך האט מען פון װעלדער
שטארק בעשאטן דעם בית-עלמון.

איך האב זיך געפונען בײ מײן קאלעגע שײנזאָן. זײן דירה איז געװען
אין א קריסטליכען הויף. בעלי-הבתים זײנען געװען מחסידי אומות העולם.
די בעלבאטע פלעגט שטײן א גאנצן טאג באן טירל און פלעגט יעדן פאר-
בײגײענדע זאגן, דאס בײ איר איז קײן זשידאס ניטא. נור דאך האט

מען אונז ערלויבט נאר נעכטיגן. בײ טאג האבן מיר געמוזט זיצן אין „הכנסת אורחים". דארט האבן זיך אויפגעקליבן ביז 100 מאן, אלטע, יונגע, מענער, פרויען, קראנקע, שװאכע, קלײנע קינדער, פארבליבענע פאטאזשירען פון פארשידענע שטעט. דער „הכנסת אורחים" האט זיך געפונען אין א קריסט-ליכער גאס. אויסער דעם האבן זיך דארט געפונען נאר ארעמע לײט, און א הין האט די באנדיטן ניט געצויגן, נור דאך האט מען געמוזט זײן זײער פארזיכטיג. בא טאג פלעגט מען ניט טארן עפענען אפילו א פארטאטשקע. מענער האבן זיך ניט געטארט בעװײזן אפילו אפן הויף. מען האט געמוזט רײדן שטיל. אויף אײנקויפן פראדוקטן האבן מיר געהאט 2 חארקאװער מײדלאך, װאס האבן אויסגעזען װי קריסטינס. זײ זענען געװען אויך אונזער אגענטור.

אין „הכנסת אורחים" האבן זיך געפונען ביז 100 מאן אין דער צײט אן מיטלען. נאר זײ האט גאר ניט געפעלט. די זנאמענקער בעלי-הבתים, װאס פריהער זענען זײ געװען פיל רײכער, װי גוט און אנשטענדיק, זענען אין אנ'עת צרה אנדערש געװארען. הונגעריג איז קײנער ניט געװען. מען האט זיך מיט אלעם געטײלט. און די גריגאריעװצעס, װאס האבן קאמוניסטען געשניטען, האבן געדריקט די אידן זאלן „קאמוניסטען" װערען.

שרעקליך איז אבער געװארן בײ נאכט, װען 400 מאן פלעגן זיך ~~דורך~~ לעגען אין 4 קלײנע צימערן, און דערבײ פלעגט מען אין אָװענד פערמאכן טיר און טויער. דער װאס האט פערחאפט אנ'ארט אויפן טיש, ליגן אויף אײן זײט, ניט קענען זיך איבער-קערען, איז געװען דער גליקליכסטער. זײער פיל פלעגען אזוי אפדרעמלען די נאכט זיצענדיק, נאך מער שטײענדיק. די שרעקליכע לופט, דער שמוץ איז געװען ניט צו בעשרײבען. פיל זענען קראנק געװארען, פיל זענען װי דול געװארן, 3 קינדער זענען געשטארבן. נאר אלס שא, שטיל, די געשטארבענע דא אין הויף בעגראבען און שא! אײן געדאנק, אײן געפיל - זײ זאלן ניט קומען......

מיר זענען געװען אינגאנצן אפגעריסן פון דער װעלט. מיר האבן ניט געהאט די קלענסטע ידיעה װאס ס'טוט זיך ארום אונז. קײנער פון אונז האט ניט געקאנט גלויבען, אז דאס זאל טאקע זײן די „מאכט". נאר טרויערי-גער איז בײ אונז געװארן, װען אונזער אגענטור האט אונז געבראכט די טרויעריגע ידיעה, אז די באנדיטן האבן פארנומען יעליסאװעטגראד. פון דארטן זענען אנגעקומען אנטלאפענע אידן, װאס זענען מיט פומען אנטלאפן און האבן דערצײלט װעגן דער שרעקליכער שחיטה, װאס די גריגאריעװצעס האבן געמאכט בא דער יעליסאװעטגראדער אידישע בעפעלקערונג. ס'האט

אויסגעבראכן א שרעקליכער געװײן, כמעט יעדער פון אונז האט דארט געהאט פרײנד און בעקאנטע. (אין די ערשטע טעג פון זנאמענקער פאגראם, זענען פיל אידן צו פוס געלאפן נאך יעליסאװעטגראד, װעלכע געפינט זיך 40 װיארסט פון זנאמענקע. פיל פון זײ זענען אויפן װעג געהרגעט געװארן. אזוי איז אויך געהרגעט געװארען דער בוכהאלטער פון זנאמענקער קאאפעראטיװ – אברהם פשיזיצקי, אלט 24 יאר. זײן קאפ האט מען געפונען אויפן פעלד, 6 װיארסט פון זנאמענקע).

נאכ'ן נעמען יעליסאװעטגראד האט אין זנאמענקע ערשײנט גריגאריעװס „אוניװערסאל", די הויפט פונקטן פון אוניװערסאל זענען געװען: קעמפפען מיט די קאמיסארן פון מאסקװער אבזשארקע און די געקומענע פון יענעם לאנד, װאו מ'האט געקרײצט חריסטאסן″. אונטערן אוניװערסאל איז געװען אונטערגעשריבן: „Атаман всей Украины Григорьев".

אין אונזער פינסטערע אטמאספערע האבן ארײן געבראכט א שטראל ליכט 2 אידישע רויטע=ארמײצעס, װעלכע האבן דורכגעריסן גריגאריעװס פראנט. ניט קוקענדיג אויף די גרויס געפאר זײ האלטן בײ זיך, האבן מיר זײ צוגעכאפט מיט שמחה. זײ האבן אונז דערצײלט דאס די ראטן-מאכט שיקט פון אלע זײטן מיליטער געגען די גריגאריעװצעס. ס'האט זיך אנגעהויבן גלויבן! גריגאריעװ האט ניט געדארפט אויסרופן מאביליזאציע, פון אלע דערפער האבן זיך געשאטן צו איהם פרײװיליגע... בעזאנדערס נאכן נעמען יעליסאװעטגראד. זנאמענקער װאקזאל האט אויסגעזען װי א לאגער פון א װילדער ארדע.

דעם 2-טן שבת, דעם 11-טן מאי, האבן צו אונז אין הכנסת-אורחים ערשײנט דעם ערשטן מאל די „אורחים". א גרופפע פון 40 מאן זענען אין הויף געבליבן שטײן. א מאן 15 זענען אינעװײניג ארײן. ס'איז געװארן א טויטע שטילקײט, אלע האבן זיך צום טויט געגרײט. די מוטערס האבן זײערע קינדער ארומגענומען און שטילערהײט זיך מיט זײ געזעגנט. צו די טראגעדיע האט גערירט די הערצער פון די מערדער, אדער די רעדע קראפט און דער העלדישער אײנשטעלען זיך פון אונזערע חארקאװער מײדלעך, נאר דעם מאל איז מען אבגעקומען מיט שרעק. די עלטסטע פון זײ האט מען אבגערופן אן א זײט, זײ געגעבן האנדגעלט, צוגעזאגט, אז בײ נאכט װעט מען זיך לאזן בעראבעװען. אײניגע פון זײ האבן זיך געװאלט א שפיל טאן און האבן זיך גענומען צילעװען אין די יונגע בחורים, נאר די „עלטסטע" האבן זײ געשטערט. 11 בײ נאכט איז מען טאקע ארײן א מאן 30 מיט דעם עלטסטען בראש, מען האט ארומגענומען אלעמען װי געהעריג איז און מ'איז בשלום אװעק.

דעם 13-טן מאי אין אתענד איז אריין אין הכנסת-אורחים א גריגא-ריעהעץ און געפאדערט דאס אין א משך פון 5 מינוט, זאל מען ארויסגעבן דעם אלטען קאמוניסט שליפערן, חען ניט ברײנגט ער זײן „קאמאנדע" און שיסט אוים ביז אײנעם. שליפער איז געחען א שטילער, ערליכער איד, דעם דערהרגעטענס שליפערס פאטער. די עלטערע אידן האבן געחאלט שוין ארויס-געבן איהם, די יונגערע אבער האבן זיך פעסט געשטעלט,בשום אופן ניט. דערחײל האבן געגומען קנעלען מיטן גריגאריעהעץ די 2 הארקאחער מײדלאך, זײ האבן איהם א ביסל חײכער געמאכט, ער איז אחעק. דאך איז געחארן א שרעקליכע פאניקע. דער עולם איז זיך צולאפן אין סטעפ.

איך מיט נאך א בחור זײנען מיר געלאפען אין א גרוב, חאס איז אונטער א קעלער פון א אידיש הויז. פון אויבן האט זיך געשאטן זאמד מיט בלאטע. פון אלע חינקלאך האבן געקחיטשעט און געקראכן קראטן. פון אויבן האבן זיך געהערט קלעפ מיט א שיסעריי. מ'האט געמוזט דעם אטעם אײנהאלטן. אטחאזוי איז מען אפגעלעגן א גאנצע נאכט. ארויסגײן האט מען געמוזט פאר-טאג. בא טאג האט מען זיך ניט געטארט חײזן. מיט טויט שרעק, שטיל, פאר-זיכטיג זײנען מיר צוגעגאנגען צום הכנסת-אורחים פארבײ געגאנגען די גרויסע שײנע געבײדע פון די אידישע שול. א שרעקליכער געדאנק איז דורך געלאפן:„בעסער איר פארניכטען"... נאר ס'האט זיך דערהערט א שיסעריי,מיר זײנען שנעל צו-געלאפן צום הכנסת-אורחים, אהין האבן זיך פון אלע זײטן געצויגן מענער, פרויען, קינדער און אלטע. גאט צו דאנקן. די נאכט איז אריבער!...

8 חיארסט פון זנאמענקע געפינט זיך די שטעטל דמיטראחקע. אין איר געפינט ביז 300 פאמיליעס, אדער 1700 נפשות. כמעט אלע קלײן-הענדלער, אײנג פערבונדן מיט זנאמענקע, חײל אלײן האט עס קײן באן ניט. אין דער צײט, חען אין זנאמענקע האט שוין 11 טעג געבושעחעט א חילדער בלוטיגער טעראר קעגן אידן, איז אין דמיטראחקע נאך געחען פאלקאם שטיל. דארט איז נאך געחען א אידישע שמירה, חעלכע איז בעשטאנען פון 70 יונגע לײט,גוט באחאפנט. דער עולם האט געגומען ציהן נאך דמיטראחקע. בעזאנדערס,חען אין זנאמענקע איז די לאגע געחארן פיל ערגער. נאכן ארויסטרײבען זײ פון יעלי-סאחעטגראד האבן די מערדער אנגעהויבן בעפאלען די קריסטליכע חײזער, און זוכן אידן. די קריסטן האבן אנגעהויבן ארויסטרײבען די אידן, חעלכע האבן זיך בײ זײ בעהאלטן,די אלע האבן זיך געצויגן צום הכנסת-אורחים. די לופט

איז געװארן אײנגער. די אטמאספערע שװערער. װײטער צו פערבלײבן דארט איז געװען אונמעגליך.

דעם 17 מאי פרײטאג פארטאג 3 א זײגער, האבן מיר זיך אויפגעהױבן 200 מאן און געגאנגען נאך דמיטראװקע. שטום שטיל די גאנצע װעג. קײנער האט א הוסט ניט געגעבן, פארזיכטיג דעם טריט געשטעלט; װען מיר זענען דעם װאלד דורך, האבן מיר אונזערע טריט ניט געהערט, נאר מיר זענען דורך בשלום. װען מיר זענען נאך דמיטראװקע געקומען, האבן מיר דערהערט א שיסערײ. ס'איז נאך געװען פינסטער. דאס האט אונז דערשראקן. מיר האבן זיך שױן געװאלט לאזן לױפן. נאר דא זענען אונטער געלאפן 2 אידישע יונגע לײט און האבן אונז אבגעשטעלט.

– יהודים? יהודים! – פון זנאמענקע? פון זנאמענקע! אין א שלעכטע שעה געקומען – װאס איז? הײנטיגע נאכט זענען בעפאלן די ארטיגע באנדיטן און האבן ענטװאפענט די אידישע „אחראנע". א שלעכטער סימן. אײניגע האבן גלײך געכאפט פורלאך און געלאפן נאך נאװא-פראגע. נאר די גרעסטע טײל האט ניט געהאט קײן פיזישע מעגליכקײט צו פארען װײטער און זענען פערבליבן אין דמיטראװקע.–

II. די שחיטה אין דמיטראװקע.

(פארטזעצונג פון די באשרײבונג װעגן פאגראם אין זנאמענקע)

אין א שעה ארום נאך אונזער קומען אין דמיטראװקע, איז מען ארײן געלאפן אונז זאגן, דאס דער ארטיגער „Исполком" פאדערט, דאס אין א משך פון 2 שעה זאל מען איהם ארײנטראגן 100.000 רובל; װען ניט שיקט ער גלײך ארױס אלע „פרעמדע". די פאדערונג האט מען גלײך ערפילט. דעם זעלבן טאג, 6 אזײגער פארנאכט איז מען ארײנגעלאפן אין שול הױף מיט א געשרײ: „אידן, ראטעװעט זיך! פון זנאמענקע גײען 1000 גריגאריעװצעס. מ'האט פערלאזט די הײזער און מ'איז געלאפן: װער אין סטעפ, װער צו א בעקאנטן, װער אין קעלער, װער אויפן בוידעם. איך מיט נאך עטליכע, אלס פרעמדע, זענען געבליבן שטײען אין מיטן גאס. ס'איז געװארן פינסטער. די שיסערײ האט אנגעהױבן. מיר זענען ארײנגעלאפן אין שטוב פון ארטיגן שוחט. די דירה א גרױסע, א ארט גאר קײן זיכערער. דער בעל-הבית מיט זײן פאמיליע זענען געלאפן צו א גוטן גױ, נאר יענער האט זײ ניט ארײן געלאזט, זענען זײ געלאפן צוריק. אין שטוב צו זיך האבן זײ מורא געהאט,

זענען זײ געלאפן אין די 2-טע האלבע פון זײער שטוב. באַן שוחט אין
דירה האבן מיר זיך אויפגעקליבן א מאן 40,-װײבער מיט 7 - 6 מענער.

ביז 9 אין אװענד איז געװען שטיל. ריכטיג 9 האט זיך אנגע-
הויבן אנ'אמתע אטאקע אויף די אידישע הײזער. ס'האבן געארבײט גרא-
נאטן, האנד-באמבעס, העק, לאָמן, זעגן. די שיסערײ איז געװען א
שטענדיגע. די אויפרײסונגען גאנץ אפטע.

הינטער אונזער שטוב, אנטקעגן בית מדרש איז געװען א טיפער
טאל, דארט איז געװען דער זאמעל פונקט פון אלע ראבירטע זאכן. דארט
איז געשטאנען א פאטרול, װעלכער האט קײנעם אהן א פאראל ניט צו-
געלאזן. מיר האבן דײטליך געהערט די פאראדנונג מיט די ראפארטן.
ס'איז קלאר געװען: אלעס טוט זיך סיסטעמאטיש, פלאנמעסיג און זײער
אויספירליך.

1 בײ נאכט האט א שאס געטאן אין טיר. מיר זענען צוציטערט
גלײך געלאפן עפענען די טיר, נור גלײך זיך אבגעהאלטן. ס'האט זיך
ארויסגעװיזן, דאס מען האט ארײנגעשאסן אין די 2-טע טיר, װאו ס'איז
געלעגן בעהאלטן דער שוחט. אים מיט זײן זון האט מען שטארק געשלאגן,
צוגענומען אלס װאס מען האט געקענט אין ארויסגעגאנגען,אונז אויס-
מײדענדיג.

די „אטאקע" האט געדויערט פונקטליך פון 9 ביז 5 אין דערפריה.
6 אין דער פריה זענען מיר מיט שרעק און ציטער ארוים פון שטוב און
דערזעהן דעם ערשטען קרבן: לײזער דעם שוסטער, װאס איז געלעגן בעהאלט
אין בית-המדרש, װען די באנדיטן זענען אין בית-המדרש ארײן און
איבערגעלאזט אויפן גאס זײערע. װען לײזער איז דורך געשפרונגען
דורכן פענסטער, האבן איהם די לעצטע גלײך א קויל אין שטערן
געגעבן. מיר האבן איהם געפונען ליגן אין דער זעלבער פאָזע װי ער
איז געפאלען, צונויפגעקארצעט אין א לוזשע בלוט. ס'האט זיך ארויס-
געװיזן, דאס קײן גריגאריעװצעס זענען ניט געקומען. דאס האבן גע-
ארבײט ארטיגע באנדיטן, אין א גרויסן צאל בערך א מאן 800.

(אין דמיטראװקע געפינען זיך ביז 1500 קריסטן). פיל פארשטײער
פון דער מאכט האבן גענומען אנ'אנטײל אין דער ארבײט. כמעט די
גאנצע ארטיגע מיליציע, אין בראש איז געגאנגען דער פארזיצענדער
פון „ Исполком " אין א מאַסקע. א סך פון די באנדיטן זענען
געװען אנגעטאן אין מאסקעס, צװישן זײ אויך 2 אידן. (פעסטגעשטעלט

איז דאס ניט געװארן). די טענדענץ איז געװען ראבירן. געהרגעט האט מען די, װעלכע ס'האבן זיך װידער געשטעלט, אדער די, װאס זענען געלאפן, און די, אויף װעלכע די באנדיטן האבן א כעס געהאט. דאס אלעס צוזאמען האט געגעבן א סך הרוגים. די ערשטע נאכט זענען געװען 35 קרבנות. אין אײן פאמיליע, בײ חײם דעם קצב זענען געװען 6 הרוגים: דער מאן און די װײב, צװײ זין און צװײ טעכטער; א אינגעל פון 9 יאר און א מײדל פון 7 יאר שװער פערװאונדעט. װען מ'האט די קינדער אפגעפירט אין די ארטיגע באלניצעס, האט מען דארט קײן זשידעס ניט צוגענומען.

די הרוגים:

חײם צערעװענסקי, א קצב, א מאן, א פרוי, 4 קינדער

צודנאװסקי 2, צװײ זנאמענקער, אלע צערשניטן אויף שטיקער אין דער ערשטער נאכט פון פאגראם.

באגאטשעצקי, א סוחר, -דער װײב, דעם מאן מיט 4 קינדער, דערהרגעט מיט די פריקלאדן.

קאנעװסקי, 65 יאר א סוחר.

די רב'צין, 60 יאר, דעם מאן מיט די טאכטער שװער פערװאונדעט, געשלאגן מיט די פריקלאדן בײ זײ אין שטוב.

ראװינסקי, א קרעמער, 35 יאר

פעלדמאן, א מילנער, 30 יאר

זײן פלימעניק, א בחור, 18 יאר.

צוקילעט, א רעסטאראטאר, 60 יאר

בערדיצעװסקי, אדװאקאט, 60 יאר

טאװעראנסקי, א סוחר, 60 יאר

צושעװסקי משה, א גלעזער, 70 יאר, צושניטן אויף שטיקער

סעליאנסקי מאטל א פורמאן, 60 יאר,

קאזאקאװ, א סוחר, 45 יאר

פרײדע א קצבטע, 50 יאר,

זאלאטארעװסקי זינע, 30 יאר

אנ'אלטער מלמד, א בעזשענעץ, 65 יאר.

מאיר קאגאסלאװסקי א שוסטער, 48 יאר.

דערהרגעט געװארן שפרינגענדיג דורכן פענסטער פון בית המדרש (װען די באנדיטן זענען אין בית המדרש ארײן, זענען א טײל באנדיטן אויפן גאס געבליבן, און װער ס'איז געלאפן האבן זײ דערשאסן..........

בײ טאג איז שטיל געװארן, מ'האט געקענט אויך גײן אין גאס. אײניגע האבן די מעגליכקײט אויסגענוצט און געלאפן צוריק נאך זנאמענקע. אויפן װעג האט מען זײ אויסגעטאן מוטער נאקעט, זײ גוט געשלאגן און זײ אפגעלאזט. איך און נאך אײניגע חברים האבן פון מידקײט ניט געקענט גײן און פארבליבן אין דמיטראװקע נעכטיגען.

ס'איז געװארן בעטער צו פארנאכט. אלע האבן זיך בעװאכנט מיט ערטער װאו זיך צו בעהאלטן. יעדער האט געהאלטן זײן ארט בסוד, אויך מײנע קאלעגן, די לערער פון דער ארטיגער שול, האבן מיר אויך ניט געזאגט װאו זײ רעכענען זיך צו בעהאלטען. ס'איז שוין פינסטערליך געװארן, און איך בין געבליבן שטײן אלײן אין גאס. די אײנציגע שטוב, װאס איך האב געװאוסט, װאו מ'גײט אהין ארײן, איז געװען די שטוב פון פערװאלטער פון די אידישע שול. װען איך בין אהין ארײן זענען דארט געזעסן ביז 40 פרויען מיט קינדער. דערזעהענדיג מיר, האבן זײ אויפגעהויבן א געשרײ דאס איך זאל גלײך ארויס. „די נאכט קוילעט מען אויס אלע מענער, האבן זײ געשריען, און איר שטעלט אונז אלעמען אין א סכנה". װאו צו גײן האב איך אבער ניט געהאט. איך האב זיך פערשפארט אין א װינקעלע און אײנגעקארטשעטערהײט, זיך שטיל געלײגט.

9 אזײגער אין אװענד, פינקטליך, האט זיך אנגעהויבן דאס זעלבע װאס נעכטען. און דאס האט געדויערט ביז 5 אין דער פריה אויך פינקטליך. די גאנצע צײט האט מען ניט געאטעמט, שטארק ניט געזיפצט. בײ אונז זענען געװען פרויען װאס האבן פריהערדיגע נאכט פארלארן זײערע נאהענטסטע, נאר שא, שטיל, מ'טאר ניט, מ'װעט דערהערן! שלעכט איז אבער געװען מיט די קלײנע קינדער. זײ האט זיך געװאלט דוקא שרײען. (מ'מוז באמערקען, אז דאס איז געװען נאר די ערשטע צײט. נאכדעם האבן זיך אויך די קלײנע אויסגעלערנט , און 2יאריגע קינדער װען מען פלעגט זײ זאגן: „שא, מען גײט" פלעגן שטיל װערן). דא האבן זיך צוזאמענגעשטויסן די אײגן=ליבע מיט די ליבע צו די קינדער, און מ'מוז מודה זײן אז דער 2-טער געפיל איז פיל שטארקער.

זונטאג 10 אין דער פריה, דעם 19 מאי, האבן מיר זיך 4 יונגע לײט געלאזט גײן נאך זנאמענקע. דאס שטעטל זענען מיר דורך בשלום; מיר זענען פארבײגעגאנגען א גרויסן בנין, װאו ס'איז דאן פארגעקומען א ארגיע פון די באנדיטן. די טענץ, די װילדע שכורע געשרײען האבן זיך געלאזט װײט הערן. דאס האט אבער ניט פערטויבט דעם יאמער מיט דעם געװײן

פון די הײזער, װאו ס'זענען געפאלען די קרבנות.

װען מיר זענען געקומען נעענטער צום זנאמענקער װאלד (דאס איז ~~איז~~ א גאנץ גרויס װאלד, װאס ציט זיך ביז ניקאלאיעװ. דארט האבן זיך שטענדיג ארגאניזירט די באנדעס, װאס האבן געקעמפפט געגען די ראטן-מאכט), האבן מיר דערהערט א שיסערײ. איך האב פארגעלײגט, מיר זאלן זיך בעהאלטן אין די הײץ ביז פארטאג און דאן ארײן אין זנאמענקע. מיט אונז איז אבער געװען אײנער יעקב שולמאן, אלט 24 יאר, ערשט 3 חדשים נאך חתונה: ער האט זיך אײנגעשפארט מען זאל גײן ביז זנאמענקע װײטער. „איך קען שױן מער ניט גײן, װי אלע קוקן אױף אונז װי אױף פערמשפטע צום טױט. איך קען שױן מער ניט הערן פון די פער-בײגײענדע און פארבײפארענדע קריסטען: „Жиды, кот вам спасенья" אױב ס'דארף געשען, זאל דאס געשען װאס גיכער".

מיר זענען אין װעלדעל ארײן. מיר האבן זיך פאנאנדערגעטײלט אײנ-ציגװײז. איך בין געגאנגען דער ערשטער. מ'האט געשפירט, דאס די לופט איז פיל ~~שפירט~~ מיט טױט שרעק. ניט ארומקוקענדיג זיך דורכגעהענדיג דעם װעלדל, - לױפט צו מיר צו א חבר: - „קופריץ, װאו גײט איר? מ'האט דאך אװעקגעפירט יעקב שולמאן!" אפקערן זיך אבער האט מען ניט געטארט. ס'האט זיך באלד א שאס דערהערט. ס'האט אונז דורך גענומען א שױדער. מיר זענען ארײנגעגאנגען צו א קריסט, געבעטן מ'זאל אונז לאזן איבער-נעכטיגן. מ'האט אבער ניט געלאזט. מיר זענען װײטער געגאנגען צו הכנסת אורחים. אױפ'ן װעג האבן אונז בעגעגנט גריגאריעװס רײטער. זײ האבן אונז בעקוקט, מיר האבן זיך מיט זײ בעגריסט... און זײ האבן אונז אפגעלאזן.

װען איך בין אין הכנסת אורחים ארײן האבן אונזערע נאָנטע אױפגע-הױבן א געװײן. די פנימער זענען געװען פולשטענדיג טױט; װען איך בין פון מידקײט און שרעק צו דער ערד געפאלן, האבן אלע געמײנט, דאס איך בין א דערשאכענער!... באלד איז אין הכנסת אורחים ארײן א קריסט און האט געבראכט די בשורה, דאס יעקב שולמאן ליגט א דער הרגעטער אין װאלד; דעם זעלבן גױ האבן די עלטערן מיט דער װײב גוט באצאלט, דאס ער זאל איהם אװעקטראגן אױפן בית-עלמין און דארט מקבר זײן, אלײן אים זעהן דאס לעצטע מאל האבן זײ קײן מעגליכקײט ניט געהאט.-

14494

III. די שחיטה אין סאבלינע.

8 װיארסט פון זנאמענקע געפינט זיך די פאסאדע סאבלינע. דארט געפינט זיך א גרויסע צוקער פאבריק, װעלכע געהערט צו א איד א סוחר, מרדכי בארנבורג. אין פאבריק האבן געארבייט ביז 3000 ארבייטער און 150 מאן אין קאנטאר, צװישן װעלכע ס'איז געװען אב'ערך פון 60 אידן. אין פאבריק האבן זיך געפונען 55 אידישע פאמיליעס, די מאנען און די קינדער פון די װעלכע ס'האבן געארבייטעט אין קאנטאר און האבן געלעבט ניט שלעכט פון דער פאבריק.

מרדכי בארנבורג איז א איד אנ'ארטאדאקס, האלט ניט פון נאציאנאלע געפילען, געזוכט שטענדיג צופרידן שטעלן נאר די קריסטליכע בעפעלקערונג. בא איהם אין קאנטאר האבן פארנומען די גרעסטע שטעלס קריסטן. װען ס'האט זיך אנגעהויבן אין 1914 יאר די װעלט מלחמה, האט מרדכי בארנבורג אויסגעהאלטן אויף זיין חשבון אלע פאמיליעס פון די מאביליזירטע אין א גאנצן ראיאן דערפער. זיין חוב צו אידן האט ער געפטרט דערמיט, װאס ארום איהם האבן זיך שטענדיג געריבן ארימע רבנים, דרשנים, מגידים און סתם בטלנים און „שיינע אידן". כמעט אויף זיין חשבון האט ער אויסגעבויט אין זנאמענקע די רוסישע גימנאזיע, אין דער צייט װאס אויף א אידיש שול האט מען זיך בא אים איינגעבעטן קוים 3 צימערן, און דאס אויך נאר אויף א תלמוד-תורה... אבער חס ושלום ניט אויף קיין „Школа". אין די לעצטע יארן, װען ער איז געװארן דער בעזיצער פון נאך 2 פאבריקעס. איינע אין כארקאװ, די צװייטע אין קובאן, בעזאנדערס װען די לופט האט אנגעהויבן מיט פולװער צו שמעקן, איז ער א בעל-תשובה געװארן און האט צוגעזאגט צו בויען אין זנאמענקע א אידישע אנשטאלטן. נאר ס'איז שוין אבער געװען צו שפעט!...

די קריסטליכע באפעלקערונג האט זיך בעצויגן צו איהם מיטן גרעסטן דרך ארץ, און אויך מיט סימפאטיע. װען די ראטן-מאכט האט דאס ערשטע מאל פארנומען אוקראינע און האט צוטיילט די פריציש ערד די פויערים, האבן זיך דאן אלע פויערים, װאס װאוינען ארום סאבלינע, זיך קאטעגאריש אבגעזאגט צו נעמען פון די 3000 דעסיאטין ערד, װאס בארענבורג האט ארום סאבלינע.

14495

אלע זײנען געװען איבערצײגט דאס דארטן װעט דאס ניט פארקומען. די ערשטע 2 װאכן פון גריגאריעװס מאכט איז דארט שטיל געװען. גריגא- ריעװ האט אהין געשיקט א מאן 400 קאװאלעריסטן, זײ זאלן דארט היטן די פאבריק און די אײנװאױנער. גריגאריעװ איז געװען אנ'אלטער בעקאנטער פון מרדכי בארנבורג. אין אלע זײנע ארױסטרעטונגען געגן די דײטשן אױף דער ליניע זנאמענקע-ניקאלאיעװ, איז אין סאבלינע געװען זײן רעזידענץ און ער פלעגט פון דארט שטענדיג א װעק פארן צופרידן..

אלע צוגרײטונגן זײנען געטאן געװארן געהײם. די אידן זײנען גאר רוהיג געװען.

דעם 16-טן מאי נ.ס. 9 אזײגער אין אװענט, האבן די גריגאריעװצעס ארום גערינגעלט די פאבריק פון אלע זײטען; גלײך זײנען אנגעקומען א מאן טױזענט און ס'האט זיך אנגעהױבן א בוכשטעבליכע שחיטה און פאר- ניכטונג פון דאס גאנצע מענער געשלעכט. געארבײט האבן איבערהױפט סאבלעס. פון יעדן שטוב האט מען געהײסן די פרױען ארױסגײן. די װאס זײנען ניט געגאנגען האט מען זײ געשניטן גלײך מיט די מענער. נאכדעם האט מען גענומען זוכן די באהאלטענע... מיט פארבלוטיגטע סאבלעס, צורײצטע פנים'ער, װי די װילדסטע טיגער, זײנען זײ געלאפן אין די קעלערס, אױף די בױדעמער, און די גערטנער זוכן אידן. ס'האט ניט געהאלפן קײנע געשרײען, קײנע געבעטן אין געלד. א איד-א מאן מוז געטױט װערן. נור אײניגע מענער האבן זיך גערעטעט, צװישן זײ אױך די פאמיליע בארנ- בורג. דער זון זײנער האט באם הױפט-קאמאנדיר די נאכט א מיליאן פאר- שפילט אין קארטן, און דאס האט געראטעװעט... אלע אידן, װאס האבן זיך בײ זײ פערבעהאלטען האט מען ארױס געפירט אום צו טױטען, נאר אים אלײן מיט די קינדער לעבען געלאזט......

אין די נאכט איז געװען 48 קרבנות פון 55 פאמיליעס װאס דארט האבן זיך געפונען.

די נעמען פון די קרבנות, װאס איך געדײנק:

מאיר סערעברעניק מיט זײן װײב,

משה גראסמאן מיט זײן טאכטער,

יעקב זײפמאן מיט זײנע 3 זין,

װאלף חײם שלום מיט זײן אנ'אלטען פאטער,

משה שײנקערמאן מיט זײנע 3 זין,

שפירא, 35 יאר,

קאפיל, 25 יאר,

קרומאן מיט זײנע 2 זין,

דעם שוחטס װײב,געשטארבן פאר שרעק

דער פאבריק דאקטאר " "

פאהעל,-זײן 7 יאריגער זון און 4 יאריגער קינד, צושניטן געװארן אויף שטיקער, א טאכטער אפגעשניטן א האנד,

א זונס א כלה- אפגעשניטן א האנד, זיך געמוטשעט 2 װאכן און געשטארבן

בן-ציון מילבערג מיט זײן אײדעם.

דאס איז די קרבנות, װאס איך געדײנק; פון טאבלינער קהלה איז קײן זכר ניט געבליבן. שװער צו געפינען א טאבלינער, װאס זאל געדײנקען אלע קרבנות. די שחיטה מיט'ן אנטלויפן איז פארגעקומען אזוי שנעל, דאס פיל װײסן ניט װאס ס'איז פארגעקומען מיט זײערע נאנטע.

אין די זעלביגע נאכט פון שחיטה, זענען אלע פרויען און קינדער, אײניגע מענער פון טאבלינע געלאפן; נאר װאוהין לויפט מען? װען אויף אלע װעגן האבן גערוישט [illegible] באנדיטן, װעלכע האבן װיארסטן געיאגט נאך א אידן? נאר לויפן מוז מען. פלעגט מען ארויס שטיל, שפעט בײ נאכט, גײן שטיל אין די װײץ. בא טאג אין פעלד ליגן אין די קארן, בײ נאכט צו גײן שטיל צו א בעקאנטען געבן אים 1000 רובל פאר א קריגל װאסר, אויסטאן א בגד פאר א ברויט, א גאנצן טאג װײטער ליגן אין די קארן שטיל; אט אזוי איז מען געגאנגען 5-6 טעג פון טאבלינע אין זנאמענקע. אזוי האבן עמיגרירט 200 פרויען מיט קינדער, און אײניגע מענער, לאזענדיג דארטן דאס גאנץ פערמעגן, ניט באערדיגטע צושניטענע מענער, ברידער, טאטעס, מאמעס, ניט האבענדיג די מעגליכקײט צו נעמען מיט זיך א-פילו א קישעלע, און ניט טארענדיג אפילו א פיפס טאן. און קומען אין א ארט װאו דער שװערד איז געלעגען אויפן האלדז, נאר דאך צװישן אידן, ד. ה. אין זנאמענקער הכנסת-אורחים. נאר אײן פאמיליע איז מיטן באן געקומען, דאס איז די פאמיליע בארנבורג... שפעט בא-נאכט איז ער אין א פויערשען קאסטיום א-ראפ אין זנאמענקע, מיטן זאק אויף די פלײצעס זיך בעזעצט בײ א בעקאנטען קריסט, און קײנער, אפילו זײנע נאנטסטע, האבן ניט געװאוסט װאו ער געפינט זיך.-

V. די װיסטערליגע געשעענישן
אין זנאמענקע, דמיטראװקע און סאבלינע.

די כװאליע פון פאגראמען אין בלוט=באָדן האבן זיך פארשפרײט מיט א אומגעהײערליכע גיכקײט. פון אלע דערפער און שטעטלאך, פון קיעװ ביז ניקאלאיעװ, זענען געלאפן אלײן נאקעט קוים מיטן לעבן. און געלאפן איז מען שוין ניט אזוי פון די גריגאריעװצעס, װי פון די ארטיגע פויערים. פריהער האבן די ארטיגע פויערים קײן פאגראמען ניט געמאכט, נאר צו-לאפן צו גריגאריעװן. נאר װען די ראטן-מאכט האט אנגעהױבן אנגרײפן גריגאריעװן פון אלע זײטן, האבן די פויערים גענומען ארבײטן אויף די ערטער. אויף אלע װעגן, פעלדער און װעלדער, האט מען זיך געיאגט נאך א אידן װי נאך א װילדע חיה. ס'האט איבערגעטריבן די מאס, און גריגאריעװ האט אנגעקלעפט אין זנאמענקע א בעפעל, װעלכער פארװערט רא-בירונג... אויך א מעלדונג, אז די אלע, װאס האבן געליטן בײ דער באמבארדירונג אין זנאמענקע, זאלן קומען און מעלדן װעגן זײערע הזיקות, װעט מען זײ אומקערן. דאס לעצטע האט ארויסגערופן א שרעקליכע אויפ-רעגונג בײ די אידן. קײנער האט ניט געגלויבט אויף װיפיל ס'גרײכט דער ציניזם בײ די מענשליכע מערדער!... די אלע בעפעלן האבן אבער די לאגע גאר ניט געביטען, זײ ניט אפגעהאלטן, ניט נאר די פויערים, נאר אפילו די גריגאריעװצעס אויך ניט. און װען זײ האבן אויפגעהערט צו פירען זײער ארבײט, מאכן שחיטות מאסן װײז בא טאג, האבן זײ אנגעהויבן ארבײטן קלײנע גרופעס בײ דער נאכט. צו זײ זענען צוגעשטאנען די גרויסע צאל ארטיגע גנבים און באנדיטן, צ װ י ש ן װ ע ל כ ע ס'א י ז ג ע-װ ע ן א ה י ב ש ע צ א ל א י ד ן. די לעצטע האבן ניט געהרגעט, אפטמאל אויך געראטעװעט אידן פון די גריגאריעװצעס, אבער צו ראבעװען צוזאמען מיט די גריגאריעװצעס די אידן, האבן זײ זיך ניט אבגעזאגט...

די לאגע פון ארום געגענד איז געװארן אלץ ערגער. אלע טאג פלעגן אנקומען אין זנאמענקער הכנסת אורחים נײע געסט, בעזאנדערס, דמיטרעװקער. דארטן איז געװען יעדן טאג נײע קרבנות. אין מיטן טאג פלעגט מען ארויסנעמען די טירן, די פענסטער פון די אידישע הײזער, ארויסנעמען דעם פאָל, צוװארפן די אויװנס און זיך דערמיט טײלן. דאס זעלבע האט מען געטאן מיטן ארטיגן בית-המדרש. פיל מיה, געלט, סכנה

און אנשטרײַנגונג האט געקאסט די דמיטראװקער אידן ארויסראטעװן 8 ספר תורה'ס און זײ ברײַנגען אין זנאמענקע.....

דעם 22-טן מאי 1919, מיטװאך בײַ נאכט האט מען אין זנאמענקע דערהערט די ערשטע קאנאנאדע. דאס איז געװען פאר אונז א רעטונגס מארש. קײנער האט פון אונז ניט געשלאפן. אלע האבן זיך גוט צוגעהערט: פון װאנען? װי װײַט? װען קענען זײ דא זײַן? אין דער פריה איז געװארן די קאנאנאדע זײער שטארק. בײַ דער קריסטליכע בעפעלקערונג איז געװארן א גרויסע פאניקע. זײ האבן גריבער געגראבן, מיט קעלערס זיך באזארגט, און אזוי װי די גריגאריעװצעס, זענען אלע אויפן שלאכטפעלד געװען, ד. ה. געפאקעװעט די געראבעװעטע זאכן און געפירט נאך אלעקסאנדריע, האבן די אידן פרײַ געקענט שטײן אויפן הויף און קליבן נחת פון דער קאנאנאדע, װאס איז אלץ געװארן נעהנטער און שטארקער. די קוילן האבן זיך שוין געשאטן אויף זנאמענקער דערפער. אידישע פרויען מיט קינדער האבן מיט פארגעניגן געקוקט אויף דעם בילד, די אינגװארג האט געטאנצט און זיך געקושט פאר פרײד, די עלטערע האבן געשריען און געװארנט, טאמער חס וחלילה... די יונגװארג װײל פון קײן טאמער ניט װיסן. און װען 3 אזײגער בײַ טאג האט זיך אויף זנאמענקער װאקזאל בעװיזן א רויטע פאן, האט די גאנצע יונגװארג װי א פײל פון בויגן זיך אלאז געטאן צום װאקזאל.

אויף זנאמענקער פעראן איז געשטאנען א ראטן בראנעװיק מיט קרעמענצוגער חברה, װעלכע זענען אנגעקומען אין זנאמענקע מיטן געזאנג: „אינטערנאציאנאל". זײ האבן אונז בערוהיגט, נאר געװארנט, דאס די נאכט זאלן מיר נאך אין די הײַזער ניט נעכטיגן, דער אָרט איז נאך ניט אבגערײניגט. דאס איז געװען גענוג צו װארפען א טויט שרעק אויף די עלטערע. זײ האבן שטרײַנג פארבאטן די קלענסטע פרײד-אויסדריקונג. זײ האבן זיך אלײן געשטעלט בײַם טירל און קײן יונגן מענשן ניט דורכגעלאזט אויפן גאס, די עלטערע האבן מאביליזירט אלע כוחות, די יונגװארג פון הויף אין שטוב פארטריבן. דאס מאל האבן די יונגע נאך געגעבן. א גאנצן טאג זענען צו אונז קײן רויטע ארמײער ניט געקומען. דאס איז געװען א שלעכטער סימן. מיט טויט-ערװארטונג האבן זיך אלע געלײגט, געשטעלט, געזעצט, די לעצטע שרעקליכע נאכט אויף די פריהערדיגע ערטער.

באנאכט האט זיך אנגעהויבן. די גריגאריעװצעס, װעלכע האבן, כלומרשט, אבגעטרעטן ביז אלעקסאנדריע, האבן אין דער אמת'ן זיך צושאטן איבער'ן װאלד, באנאכט זיך אויפגעקלײבן און געמאכט א קאנטר=אנגריף. אלע זײנען אויסגעשפרונגען פון זײערע ערטער. די פולעמיאטן שיסערײ איז געװען איבער אלע גאסן. די ארטילעריע פון װאלד האט בעשאסן דעם ראטן בראנעװיק. די פוליעמיאטן האבן געשאסן מיט אזא אימפעט, דאס מען האט געמײנט אז יעדער שטוב װערט בעשאסן. נאר ניט די שיסערײ האט אונז געשראקן! מיר האבן צײטליך געהערט די געשרײען: „Бей, режь коммунистов-жидов!".

6 אין דער פריה האט די שיסערײ אויפגעהערט, נאר מיר האבן ניט געװאוסט װער ס'איז פארבליבן אין זנאמענקע. ארויסגײן פרעגן האבן מיר ניט געװאגט: דערװײל האבן מיר געקאנט ארויסגעבן אונזער בעהעלטעניש. פון א קריסט האבן מיר זיך דערװאוסט, אז אין זנאמענקע זײנען פארבליבן די גריגאריעװצעס. א טויט שרעק איז ארויף אויף אלעמען. אלע זײנען טויט בלאס געװארן. מ'האט פערמאכט טיר און טויער, פערהאקט די פענסטער, אלע זיך אויפ'ן פאל געלײגט, די פרויען האבן שטיל געכליפעט און געװײנט, ארומ-נעמענדיג די קינדער און מיט זײ זיך געזעגענדיג. די עלטערע האבן תדוי געזאגט, די יונגע זיך רוהיג צום טויט געגרײט, אויפגערעגט דערמיט װאס זײ מוזן אומזיסט דאס לעבן אבגעבן. בײ 3-2 חברה לײט זײנען געװען רעװאלװערן און אלע האבן אויף זײ געקוקט מיט דער גרעסטער קנאה. מען האט געהערט װי אויפן גאס לויפן ארום די צערײצטע באנדיטן מיט בלויזע שװערדן און פרעגן: „איז דא ניטא קײן זשידעס"? 2 פאמיליעס, חײם דעם קצב און יונה דעם שוסטער האט מען צרשניטן – דאס האט אונז א קריסט איבערגעגעבן. די בעל-הבית'טע פון מײן קאלעגע שײנזאן מיט נאך א קריסטן זײנען א גאנצן טאג בײם טירל געשטאנען און זיך גע'צלמ'ט אז דא זײנען קײן זשידעס ניטא.

באנאכט האט זיך װײטער אנגעהויבן א קאנאנאדע. ס'איז אויפ'ן הארצן גרינגער געװארן. אין דער פריה איז די קאנאנאדע זעהר שטארק געװארן נאר קײנער פון אונז האט ניט געװאגט צו עפענען די טיר. 12 בײ טאג, שבת דעם 25-טן מאי זײנען צו אונז ארײנגעלאפן רויטע ארמײצעס און אונז אנגע-זאגט דאס זנאמענקע איז בײ די „גרויטע" און דאס בעשיסט מען דעם װאלד. פיל האבן זײ געדארפט רײדן אײדער זײ האבן געפועלט דאס מיר זאלן ארויס אויפן גאס. ארויסגעהענדיג אויפ'ן גאס און דערזעהענדיג די אמתע רויטע ארמײצעס, צװישן װעלכע מען האט געזען ניט װעניג אידן, זײנען מיר געפאלן

14500

אײנער דעם אנדערן אויפן האלץ קושן. מיט אויסגעגלאָצטע אויגן זענען מיר געשטאַנען פערװאונדעט און ערשטוינט: „קען מען דען שטײן און אויך גײן אין גאס?" – „יע, האבן געענטפערט די רויטע-ארמײצעס, מען קען גײן אויך אויפן װאקזאל!" – מיט אינסטינקטיװע שרעק זענען מיר צו געגאַנגען צום װאקזאל, יעדען טריט זיך ארום קוקענדיג זיך צו מען זוכט ניט קײן אידן. מיר זענען צוגעגאַנגען צום דעפא. דארט איז געשטאַנען א ראטן-באטערײ, װעלכע האט בעשאסן דעם װאלד. אידישע בחורים האבן דערלאַנגט די ארטעלעריסטן די קוילן. די קריסטן האבן בעמערקט: „Ну. Янкель здорово – бьет". בישלעכװײז האבן געבומען ארויסקריכן פון הכנסת אורחים אויך די עלטערע; יעדער טריט זיך ארומקוקענדיג, מיט גרויס שרעק, זענען זײ דערקראכן צום װאקזאל, ס'איז פינצטער געװארן. ניט לאַנג האט געדויערט די שטימונג. ס'האט זיך דערהערט א שלעכטער גערוך. מיר זענען צוגעגאַנגען נעהנטער. 20-25 אידישע טרופען זענען געלעגן אויף דעם פעראָן נעבען דעפא. זײ זענען שוין פאנאנדערגעגאַנגען. בײ אײן טרופ האבן זיך אײניגע יונגע לײט אבגעשטעלט, שטארק געקוקט אויף איהם, נאר דערקענען האט מען שוין ניט געקענט, קײן פנים איז שוין ניט געװען; מען האט געװיסן א רויטן ארמײער זוכן דאקומענטן. אין א זאק האט ער א דאקומענט געפונען. מ'האט איהם איבערגעלײענט און ס'האט אויסגעבראכן א געװײן מיט א געשרײ: „דער אדעסער יונגערמאן" (אין הכנסת אורחים איז געװען אן אדעסער יונגער מאן, װעלכער איז אין װעג פערבליבן אין זנאמענקע. דאס איז געװען דער אידעאל פון מענשענליבע און עהרליכקײט. שטענדיג געזארגט, קײנער זאל ניט זײן הונגעריג, אלעמען געטרײסט. פלעגט זיך אפט איבערטאן אין פויערשע קלײדער און גײן צו א בעקאנטן מאשיניסט, פרעגן װען װעט קומען א שלעכטער מאשיניסט און גלײך איבערגעבן די אידן. װי ס'װײזט אויס איז ער אין אײנער פון אזעלכע עקסקורסיעס א קרבן געפאלן). שװער איז אויפן הארצן געװארן, נאך שװערער װען מען איז צו זיך אין די הײזער ארײן. אויסגעלײדיגט פון ערשט ביז לעצט, אין פיל ערטער די פענסטער צערבראכן, די טירן אויפגעריסן, און אומעטום פעדערן, פעדערן אהן א סוף.... די בהמות אװעקגעפירט, די קלײטן פערברענט.

װען איך בין אין שול ארײן, האב איך געפונען די בילדער צוריסן, די ביכער צוגענומען, פיל צוריסן, די קלײן מעבל צוגענומען און צו-

בראכן, די לעמפלעך צו גענומען, די טאַק-שטריק צובראכען. דאס זעלבע בילד איז געװען אין בית-המדרש. בײ אלעמען איז געװען אײן פעסטער געדאנק: פון דאנען, װאס גיכער, װאס גיכער אװעקצופארען.

V. די קבורה פון סאבלינער הרוגים.

דעם 29 מאי איז פארגעקומען די קבורה פון סאבלינער הרוגים. נאך דער שחיטה האבן גענומען די באנדיטן די הרוגים, זײ צוגעבונדען צו די פערד און זײ ארויסגעפירט איבערן גאנצן פאבריק-פלאץ און זײ נאכדעם ארײנגעװארפן אין א גרויסע קאלך-גרוב, זײ ניט בעערדענדיג. די גאנצע װעג, װאו ס'איז דורך דער צערעמאניאל, איז פול געװען מיט בלוט. דא און דארט האבן זיך געװאלגערט אבגעריסענע גלידער, קײנער האט זיך אויף דעם ניט אומגעקוקט. די אידן זענען נאך אין די נאכט פון שחיטה צולאפן אין די סטעפער און די פעלדער. די גוים זענען געװען פארנומען מיט אנדערע ארבײט. גלײך פון דער שחיטה האט מען זיך גענומען צו דער קאסע. א גאנצן טאג האט מען זיך געטײלט, נאכדעם האט מען 3 טעג אן אויפהער געשכור'ט, ערשט נאכדעם האט מען זיך גענומען צו די סקלאדן. דער גאנצער פאבריק איז געװען װײס פון די זאמד צוקער. נאר אין פיל ערטער האבן זיך געװיזן רויטע פלעקן. דאס איז געװען אידישע פארמעגן אויסגעמישט מיט אידישע בלוט....

װען די אלע ארבײט האבן זיך געענדיגט, האט זיך אנגעהויבן דער אנגריף פון די ראטן-מאכט, אזוי אז די באנדיטן איז ניט געװען צו דעם, און װען די ראטן-מאכט זענען ארײן אין זנאמענקע, זענען די סאבלינער הרוגים נאך אלע געלעגן ניט בעערדיגט. די ראטן מאכט האט ארויסגעגעבן א בעפעל צו בעערדיגן די סאבלינער הרוגים, װעלכע זענען שוין 10 טעג געלעגן ניט בעערדיגט. ס'האט געדראהט מיט אב'עפידעמיע, נאר דאך איז עס געװען א שװערע זאך. אין סאבלינע איז ניטא קײן אידישער בית-עלמין, פירן מיט פורן קײן זנאמענקע – איז געװען אונמעגליך, װײל די ראטן-מאכט איז געשטאנען נור הארט בײ דער אײזענבאן ליניע, אפן די דערפער האבן געהערשט די אנטלאפענע גריגאריעװצעס מיט די ארטיגע באנדעס. דארט האט זיך נאך א איד ניט געטארט װײזן. דער זנאמענקער קאמענדאנט האט געגעבן א בראנעװיק מיט 2 װאגאנעס זײ צו ברײנגען. האט מען זײ אבער שוין ניט געקענט ברײנגען אײנציגװײז, װײל זײ זענען שוין אין גאנצן פונאנדערגעלײגט געװארן. דאן האט דער

זנאמענקער רב מתיר געװען זײ נעמען אין קאסטענס, און קאסטענס האט מען זײ פשוט געשעפט און געפאקט אין די װאגאנעס. די רויטע ארמײצעס, װעלכע זענען מיט־געפארן מיט'ן בראנעװיק, זעהענדיג דאס שרעקליך בילד, האבן זײ דא אויפן ארט אין סאבלינע דערהרגט אײניגע באנדיטן. צװישן זײ אויך דעם קאסיר בארנבורג'ס (דעם הויפט אנפירער פון דער שחיטה). אים האט מען אויך ניט געלאזט בעערדיגן. – דערװײל איז אנגעלאפן ניט קײן גרוסער עשאלאן, װעלכע זענען געװען אנגעשמעקט מיט גריגאריעװצעס. דערזעהענדיג א קריסטליך טרופ, האבן זײ אים גלײך ארויסגענומען אין עשאלאן און קו־מענדיג קײן זנאמענקע האבן זײ אנגעהויבן מאכן א חקירה ודרישה: װער? װעמען? פאר װאס? און פאר װאס ניט בעערדיגט? אין זנאמענקע איז געװען א פאניקע. דער קאמענדאנט (א איד) איז געלעגן א גאנצע נאכט בעהאלטן אויפן אידישן בית-עולם, די אידן האבן זיך שוין בעהאלטן אין די קעלערס, נאר ס'איז דורך בשלום. ס'איז נאר בעשערט געװען די סאבלינער הרוגים ליגן נאך א טאג, ד. ה. גלײכע 12 טעג!

דעם 29 מאי איז פארגעקומען די קבורה פון סאבלינער הרוגים אויף זנאמענקער בית-עלמון. מ'האט דארט אויך געבראכט די 20-25 טרופעס, װאס מען האט געפונען אויף דער ליניע און ביז 15 טרופעס אויף פערשידענע ערטער. אויף דער לוױה און אויפ'ן בית-עלמון זענען געװען ביז 3000 מאן גאנץ זנאמענקע, דמיטראװקע, סאבלינע, פיל אורחים, װאס זענען געלאפן פון יעליסאװעטגראד, דאלינסק נאך חארקאװ און זיך אפגעשטעלט אויפ'ן טרויעריגן צערעמאניאל. די אידן האבן שוין א חודש צײט ניט געהאט אזא פערגניגען: פרײ אהן פחד װײנען; דער יאמער איז געװען א שרעקליכער, א אלגעמײנער, קײנער צו קײנעם, װײל קײנער האט דאך קײנעם ניט דערקאנט....

ס'איז געװען ביז 10 הרוגים, נאר אלע דמיטראװקער און זנאמענקער און נאך פיל אנדערע האבן געהאט די ערשטע מעגליכקײט זײ אפגעבן זײער חוב: און װען דער בעל-תפילה האט אנגעהויבן זײנען א צעטל פון 230 (הרוגים) „אל מלא רחמים", האט אויסגעבראכן א הערצ-רײסענדער געװײן און יאמער, װעלכער האט גערירט און ארויסגערופן הײסע טרערן בײ אלע קריסטן, װאס זענען דערבײ געשטאנען. די 500 רויטע-ארמײצעס, װאס האבן דעם ארד-נונג געהיט, האבן געװײנט אויפ'ן קול. די טרויעריגע קריאה האט מען געמוזט אין מיטן אפהאלטן, ס'איז געװען צו שרעקליך און די כחות צו שװאך!... ס'האט זיך געענדיגט די טרויעריגע צערעמאניע, די אידן זענען זיך פאנאנדער געגאנגען און גענומען זיך גרײטן צום פארן.-

ניט קוקוענדיג אויף דעם װאס אין זנאמענקע איז שוין געװען די ראטן מאכט, האבן דאך אלע אידן פעסט בעשלאסן אװעק פארן. ארום און ארום האט געבושעװעט, פאגראם-האס און בלוט-האס צו אידן. זנאמענקע איז געװען װי אן אַזיס אין א בלוט װיסטע, װעלכן מען האט מיט בראנעװיקעס אפגעהאלטן, די פאגראם און בלוט חװאליעס, װאס האבן זיך געטראגן אין זנאמענקע פון אלע זײטן. פון אזא װאולקאן מוז מען לויפן. מ'האט פער-דונגען די הײזער, אדער זיך קוים אײנגעבעטן, און פיל האבן צוגע-צאלט די קריסטן זײ זאלן ארײן אין די אידישע הײזער, כדי מ'זאל זײ אין גאנצען ניט חרוב מאכן. אלס װאס מען האט געקאנט מיט נעמען, האט מען גענומען. דער בױן האט אלץ גענומען און געפירט. און ס'האט זיך אנ'געהויבן דער פלאנמעסיגער לויפען פון זנאמענקע. דער אװעקפארן איז געװען א לײכטער און א בעקװעמער. אין א משך פון 10 טאג זענען אלע אידן שוין געװען אין חארקאװ, יעליסאװעטגראד, קרעמענצוג. אין זנאמענ-קע זענען געבליבן נאר ביז 15-20 פאמיליעס, װעלכע האבן זיך געלאזען אויף הפקר, אבי גרינג א קערבל צו מאכן.-

VI. די לאגע פון דמיטראװקע.

אין דער צײט, װאס אין זנאמענקע איז שוין געװען ראטן מאכט 10 טעג, האט נאך אין דמיטראװקע געהערשט א בלוטיגער טעראר געגען אידן. דארט האבן געהערשט די ארטיגע באנדיטן, צו װעלכע ס'זענען צו געשטאנען די אנטלאפענע גריגאריעװצעס. די ארטיגע קריסטליכע בעפעלקערונג האט זיך בעצויגן מיט א שרעקליכן האס צו די אידן. װען די לעצטע האבן געבעטן מיט געװײן, דאס זײ זאלן קומען צו הילף די אידן, האבן די ערשטע געענט-פערט, דאס מיר דארפן אײך ניט, מיר קענען זיך בעגײן אן אײך!...
נאכדעם װי די ראטן-מאכט האט פערנומען זנאמענקע, איז געװארן דער האס צו די זשידעס קאמוניסטען נאך שטארקער. (דאס די רויטע ארמײעס האט מען גערופן נאר קאמוניסטען, זײ דערמיט אפטײלן פון די גריגאריעװצעס, װעלכע זענען אויך געװען „גרויסע" נאר ניט קײן קאמוניסטן). אלע טאג פלעגט פארקומען שוין בא טאג רויבערײען, רציחות, גװאלדעװען. די הײזער פון די אנטלאפענע אידן פלעגט מען צונעמען און זיך טײלן מיטן מאטעריאל. װען די גריגאריעװצעס האבן אבגעטרעטן פון זנאמענקע, האבן זײ אויפ'ן

14504

װעג דערהרגעט אין דמיטראװקע 6 אידן; װען ס'פלעגט דארט ארײנקומען א גרו
פע רויטע קאװאלעריסטען, פלעגן זײ נאר נעמען עסין און גלײך אװעקגײן,
נעכטיגן דארט קײנמאל ניט, אלע קריסטן זענען געװען בעװאפנט, ארויס-
פארן פאר א אידן איז געװען אונמעגליך. קײן באן איז דארט ניטא, דאס
פארן מיט'ן פור 8 װיארסט ביז זנאמענקע און דורך פארען זנאמענקער װאלד,
װעלכער איז געװען יארן - לאנג א נעסט פון באנדיטן, אויך געװען געפערליך. אויסער דעם האט קײן
קריסט ניט געװאלט פערדינגען א פור א אידן. בא אידן, נאטירליך, איז קײן
פערד ניט געבליבן, גײן צו פוס איז געװען אויך זײער געפערליך.

אט אזוי האט מען זיך געפרעגעלט אין א גהינ'ם, ניט קענענדיג זיך
ארויסראטעװען. די זנאמענקער אידן זענען זײ צו הילף געקומען. מ'האט
גע'פועלט בא'ם קאמענדאנט זיך מיט דער פראגע פאראינטערעסירן, און װי
נאר ס'איז די ראטן-מאכט עטװאס שטארקער געװארן, האט מען געגעבן די
דמיטראװקער אידן די מעגליכקײט אהין שרעק לאזן דמיטראװקע. דעם 10-טן
יוני 1919 האבן אנ'ערך 1200 אידן זיך אויפגעהויבן פארטאג און
שטיל פארלאזן די הײם... קײן אײנציגער איד איז דארט פערבליבן, די
אלטע געפירט פאר די הענד, די קראנקע געטראגן אויף נאסילקעס, די
קלײנע קינדער אויף די הענד געטראגן, מיט דעם פעקל אויף די פלײצעס, װיפיל
מען קען טראגען צו פוס 8 װיארסט.

מיט א שטיל געװײן זיך געזעגנט מיט די נאָנטע קברים; װאס נענטער
צו זנאמענקע, איז אלץ געװען װעניגער שרעק צו װײנען, און דאס האט זיך
געלאזט הערן... אין זנאמענקע האט זײ דער קאמענדאנט אײנגעארדנט און
האט זײ גיך פונאנדערגעשיקט אין פארשידענע ערטער.

איצט געפינען זיך דמיטראװקער אידן אין יעליסאװעטגראד, קרעמענ-
צוג, פאלטאװע, חארקאװ.-

+++++ 00000 +++++

Из матеріаловъ К-та Помощи

№215

Поступило в Ред. в нач. VI, 1919 г.

Копія.

14505

ДОКЛАДЪ УПОЛНОМОЧЕННАГО ЧУДНОВСКАГО.

ЗНАМЕНКА.

Знаменка представляетъ собою поселокъ при весьма крупномъ желѣзно-дорожномъ центрѣ. Еврейское населеніе исчисляется въ количествѣ 200 семействъ. Въ поселкѣ имѣются 2 гимназіи для желѣзнодорожныхъ служащихъ, гдѣ обучаются также и еврейскія дѣти; затѣмъ на счетъ Общины содержится еврейская школа съ бюджетомъ въ 60.000 рублей. Населеніе поселка до погрома было преимущественно зажиточное; большая часть еврейскаго населенія до войны занималась экспедиціей хлѣба; остальная часть, исключая ремесленниковъ, занимаетс мелочной торговлей при ст. жел. дор., которая всегда переполнена пассажирами. Съ момента появленія власти Директоріи въ поселкѣ постояннаго воинскаго гарнизона не было.

Только на вокзалѣ находилась часть украинскихъ войскъ подъ начальствомъ полковника Святенко. По другимъ свѣдѣніямъ - Свѣтновскаго/. Уже съ первыхъ дней Святенко занялся ловлей "большевиковъ". На ст. ж.д. и въ гостинницахъ опредѣляли большевиковъ по физіономіи и ихъ безпощадно разстрѣливали. Мѣстные жители насчитываютъ 10 казней /8 христіанъ и 2 евреевъ/. По поводу этихъ разстрѣловъ мѣстный судебный слѣдователь Фукъ, приступивъ къ слѣдствію, раскрылъ было много интересныхъ фактовъ беззаконія, но въ конецъ весь матеріалъ перешелъ въ штабъ Григорьева, гдѣ вѣроятно, хранитс и понынѣ. Въ моей бесѣдѣ со слѣдователемъ, послѣдній мнѣ сообщилъ, что на его вопросъ по поводу разстрѣловъ Святенко ему отвѣтилъ, что онъ безсиленъ, что никакихъ мѣръ не можетъ предпринять. Если во всей Полтавской губерніи происходили избіенія евреевъ, грабежи и налеты, то въ Знаменкѣ передъ отступленіемъ петлюровскихъ бандъ произошелъ погромъ по всѣмъ правиламъ погромнаго искусства. Во время погрома г.Святенко объявилъ поселокъ на военномъ положеніи. Единственная цѣль этого объявленія - не давать евреямъ возможности отстаивать свое имущество отъ погрома и пожара. Слѣдуетъ добавить, что воспрещеніе выходить на улицу позже 8 часовъ вечера

коснулось только евреевъ. Всѣ не-евреи свободно ходили по улицамъ и базару и наблюдали или принимали участіе въ грабежѣ. Хотя офиціальнаго оповѣщенія о предстоящемъ погромѣ, конечно, не было, все же изъ прилежащихъ селъ и деревень въ день погрома прибыло огромное количество крестьянъ съ порожними подводами - "увозить добро". Мѣстные жители объясняли это тѣмъ обстоятельствомъ, что среди украинскихъ солдатъ было не мало жителей окрестныхъ селъ. Тѣ, зная о готовящемся погромѣ, вѣроятно, дали знать объ этомъ своимъ односельчанамъ. Когда крестьяне съѣхались, начался погромъ. Сперва грабили солдаты - отняли все то, что считали для себя наиболѣе пригоднымъ. Оставшееся имущество укладывалось на подводы и увозилось крестьянами домой. Затѣмъ, въ виду того, что всего еврейскаго имущества вывезти не было возможности, то остатки вмѣстѣ съ мгазинами были сожжены солдатами при помощи пирокселиновыхъ шашекъ. Къ утру былъ объятъ пламенемъ цѣлый кварталъ еврейскихъ магазиновъ. И только благодаря тому, что въ это время погода стояла спокойная, всѣ жилыя помѣщенія поселка уцѣлѣли отъ пожара. Характерна жестокость этихъ бандитовъ: когда на слѣдующее утро еврейское населеніе бросилось къ базару, чтобы спасти отъ пожара хоть кой-какіе остатки, оно было недопущено тѣми же вооруженными громилами, которые пожаръ этотъ учинили. Наиболѣе энергичные евреи отбрасывались отъ пожара прикладами. И лишь послѣ того, какъ весь кварталъ выгорѣлъ до тла, казаки оставили поселокъ. Убытки отъ погрома и пожара исчисляются въ нѣсколько милліоновъ. Большинство еврейскаго населенія обѣднѣло; нѣсколько семействъ осталось безъ всякихъ средствъ къ существованію.

Къ моему пріѣзду въ Знаменкѣ при Общинѣ оказался уже организованный Комитетъ помощи, но вся его дѣятельность заключалась въ томъ, что собраны были письменныя заявленія отъ лицъ пострадавшихъ, о количествѣ убытковъ. Объ оказаніи матеріальной помощи Общиной не можетъ быть и рѣчи, ибо все населеніе пострадало отъ погрома. Тѣмъ болѣе теперь, когда и до того обѣднѣвшее населеніе было обложено контрибуціей въ 180.000 рублей Совѣтской властью. При мнѣ было созвано засѣданіе Общины и Комитета, былъ составленъ списокъ нуждающихся, и послѣ детальнаго изслѣдованія выяснилось, что шесть семействъ нуждается въ 12.000 руб. безусловно, а 2 семейства - въ 8000 руб. условно. Мною также образована была слѣдственная комисс

изъ 3 лицъ /2-хъ студентовъ-юристовъ/, которая занялась юридическимъ изслѣдованіемъ. Нужно надѣяться, что въ Знаменкѣ удастся раскрыть организованность погрома. До и во время погрома во главѣ охраны поселка стояла весьма симпатичная личность - г. Дзевалтовскій. Онъ теперь занимаетъ тотъ же постъ и при Советской власти. Я с нимъ говорилъ но спросить его мнѣ не удалось, такъ какъ онъ въ этотъ моментъ уѣзжа куда-то. Онъ обѣщалъ мнѣ по пріѣздѣ дать свои показанія. Его показаніе будетъ весьма интересно, ибо во время погрома онъ былъ въ курсѣ дѣла, велъ переговоры съ представителями воинской власти и за свои протесты противъ погрома чуть самъ не пострадалъ жизнью.

Из материаловъ Редакціи.
Доставлено Я.Тем.

Ц.А.
К-I

Поступило 9/VII-1920г.

№216

14507

ПОГРОМ НА СТ.ЗНАМЕНКА

(Григорьевскій,мая 1919г.).

ПРОТОКОЛ ОПРОСА

ОВСѢЙ ИЦКОВ Ш Е Р,опрошенный 9-го августа 1919г.,показал:

В субботу 3-го мая,около 5 часов вечера,когда евреи молились в синагогѣ,туда вбѣжал вооруженный солдат,начал избивать евреев и разбивать люстры.Он поранил себѣ руку и побѣжал по направленію к станціи с криком,что жиды его избили.Тогда по всему поселку раздалась ружейная стрѣльба. Я со своей семьей находился дома,когда ко мнѣ пришел один сосѣд - крестьянин со словами:"скорѣе спрячьтесь,уже грабят и убивают евреев".Я побѣжал в сосѣдній дом,гдѣ проживала семья рѣзника-шойхета,и мы всѣ,в числѣ 15-ти человѣк,спрятались в сараѣ у крестьянина.В это время шли грабежи и убійства евреев.На слѣдующее утро я семьей рѣшили бѣжать из поселка,и мы отправились по направленію к Дмитровкѣ.По дорогѣ мы встрѣтили толпу вооруженных солдат,которые сначала хотѣли нас разстрѣлять,но потом отпустили,обѣщав убить всѣх встрѣчных жидов.В Дмитровкѣ я прятался 2 недѣли,но так как там также начался погром,то я с семьей бѣжали обратно в Знаменку.В Знаменкѣ погром еще продолжался.Я прятался с семьей на чердакѣ своего дома,и там пролежал 5 дней.Всего погром в Знаменкѣ продолжался 3 недѣли;всѣ дома и лавки еврейскія были разгромлены,не пощадили даже рундучков.Я сам знаю человѣк 30 убитых,но точное число убитых мнѣ неизвѣстно.Изнасилованы были нѣсколько дѣвушек.До этого погрома петлюровскія войска при отступленіи громили евреев и спалили много лавок..Теперь в Знаменкѣ евреев почти не осталось,всѣ разбѣжались по разным городам,особенно в Елисаветград.

Из матеріалов ЕКОПО (Кiев)

Ц.А. / К.I.

Поступило в Редакцію в январь (или в апрѣлѣ) 1921 г.

№217

14508

די פּאָגראָם-געשעהעניש אין זאָזאָוו (?), ליפּאָװצער אויעזד, קיעווער גוב.

(Зозов ?)

שמיני עצרת, 1919

דאָנערשטאָג דעם צווייטן טאָג חול המועד פֿאַרנאַכט איז אין דעם שטעטל אָנגעקומען א טייל פֿון דער 47 דיוויזיע. דאָס שטעטל, וואו ביז דער צייט איז געווען רוהיג, און קיין חילות פֿון דער רויטער ארמײ זײַנען ניט דורכגעגאַנגען, איז זעהר אונרוהיג געוואָרן. באַר שפּעטער, מיט א פּאָר שעה, איז באַוואוסט געוואָרן אז די טייל איז זעהר א רוהיגע און פֿרידליכע, און מען האָט זיך בארוהיגט. די סאָלדאַטן, וואָס מען האָט צושטעלט אין אידישע הײַזער האָבן זיך זעהר לײַטיש באַנומען, און האָבן קיינעם ניט באַליידיגט מיט א וואָרט, ניט שוין צו ריידן פֿון שלאָגן, אָדער אַנדערע גוואַלטטאַטן.

אַזוי האָט זיך געצויגן די לאַגע ביז זונטאָג אין דער פֿריה, אז ס'איז אַרײַנגעפֿאָרן א טייל בודיאָנאָווצעס, א מאַן 10, און גאָר ניט זאָגענדיג, האָבן דורכגעפֿאָרן דאָס שטעטל פֿון איין עק ביזן צווייטן, און אַוועקפֿאָרענדיג האָבן זיי אַרײַנגעוואָרפֿן א פּאָר ווערטער בנוגע צו אידן: „ביז וואַנען וועט איר זיי לאָזן לעבן די פּאַרכאַטע זשידעס"? און מיט דעם האָט זיך געענדיגט דער ערשטער ניט גוטס- זאָגענדער עקסצעס. בײַטאָג הושענה רבה האָט זיך ערווידערט אַזאַ מין צופֿאַל מיט אַנדערע פּאַקטן: דרײַ סאָלדאַטן האָבן אינמיטן דער גאַס גערופֿן צו א פּאָגראָם, ווײַל זיי האָבן זיך אָנגעהויבן קלײַבן איינציגע סאָלדאַטן פֿון דער דיוויזיע, וואָס אין די טעג איז אָנגעקומען אין שטעטל, און האָבן זיך מיט כונה צוגעהערט צו די אויפֿהעצער, און א טייל האָבן געפֿאָדערט תיכף זיך צולאָזן איבערן שטעטל, און זיך נוקם זײַן אָן די פֿאַרפֿלוכטע אידן, וואָס עקספּלואַטירן די באַפֿעלקערונג מיט אַלע מיטלען. אויך דער אינצידענט האָט זיך געענדיגט בשלום. איינער האָט מודיע געווען דעם שטאַב-נאַטשאַלניק און ער האָט געפֿאָדערט פֿון דער פֿאַר- זאַמלונג זיך תיכף צוגעהן, און אויב ניט וועט ער געצוואונגען זײַן אָננעמען ענערגישע מיטלען. דאָס האָט געהאָלפֿן, אַלע סאָלדאַטן זײַנען זיך צוגאַנגען אין די הײַזער, און די דרײַ סאָלדאַטן אַגיטאַטאָרן האָט מען פֿאַרהאַלטן, און נאָכדעם, ווי זיי האָבן זיך פֿאַראַנטפֿערט, אַז זיי האָבן דאָס געמיינט אין שפּאַס, האָט מען זיי אָפּגעלאָזט. דאָס האָט געווירקט, אַז די אידן פֿון שטעטל זאָלן זיך א ביסל באַרו- היגן און זיך נעמען צו פֿרידליכע אַרבעט, און מען האָט שוין באַלד פֿאַרגעסן אָן אַלעם שרעקליכעם.

אָבער פֿאַר זון-אונטערגאַנג האָבן זיך אין שטעטל ווידער באַוויזן די

פריהערדיגע בודענאַצעס, און גאַר ניט זאַגענדיג, זײַנען זײ צוגעפאַרן צו א אידיש הויז און געפאַדערט דעם בעל הבית פון דער שטוב, יהושע גאַסינסקי, ער זאַל ארויסגעהן צו זײ אין דרויסן. ס'פאַרשטעהט זיך, אַז קײן מענש איז ניט געבליבן אין שטוב, און מען איז אנטלאַפן דורך א זײַטיגער טיר. און אַז קײנער האט זײ ניט געענטפערט, האבן זײ ארַאפּעקראַכן פון די פערד, און האבן אַנגעהויבן ברעכן די טיר. דאַס איז געװען א סיגנאל צום גרויסן אונגליק: אלע סאַלדאטן בודאַנער האבן זיך צושפרײט איבערן שטעטל און אַנגעהויבן ראבעװען און שלאַגן. דאַס גאנצע שטעטל איז געװאַרן פוסט פון אײַנװאוינער-אידן, װער עס האט געקאַנט, האט זיך באַהאַלטן אין ריװעס און אַרימע שטיבלאַך, אויף בוידע-מער, גערטנער, פעלדער, א טײל האבן זיך באַהאַלטן בײַם גלח און רוסישע שולע-בכלל װאו נאַר מען האט געמײנט, אז דאַרט װעט מען זיך ראטעװען. די ערשטע קרבנות זײַנען געפאַלן שמיני עצרת בײַנאכט, 9{-10 א זײגער בײַ די דאַזיגע אומשטענדן: בײַם בעדער און שוסטער משה פרעדעריקס איז געװען שטיל און רוהיג. סאַלדאטן און אפילו אײן בודיאַנער זײַנען געזעסן בײַ אים, פאַריכטענדיג די שטיװל, און זײ האבן אים פאַרזיכערט, אז בײַ אים װעט קײן שלעכטס ניט פאַרקן-מען, און אזוי האט ער ~~זײ~~ געארבײט ביז דער פריהער- דערמאַנטער צײַט. א אידענע חיה-פײגע לאַזעבניק, 55 יאַר אלט, האט זיך בײַ אים באַהאַלטן, נאַך פון פאַרבאכט אַן. אין דער צײַט, װען מען האט בײַ אים אַנגעהויבן ראבעװען, איז זי אנטלאַפן אין דעם זיכערסטן אַרט - אין באַד. אז די סאַלדאטן זײַנען אװעקגעגאַנגען האט זיך דער ר' משה װײטער פאַרטגעזעצט זײַן ארבײט. פלוצים האט זיך די טיר געעפענט, און עטליכע בודענאַצעס זײַנען ארײַן אין שטוב. נאַכן איבערקערן די שטוב, האבן זײ זיך געװענדעט צו ר' משה'ן מיט א פראגע: „װער איז דאַ בײַ אײַך א פרעמדער?" און ער ענטפערענדיג, אז קײן פרעמדער איז ניטא, האבן זײ זיך א װאַרף געטאן אויף זײַן יונג בחורל, איצי, פון א יאַר 18-19, מיט א געשרײ „אַט דאַס איז א פרעמדער"! האבן זײ אים דורכגעשטאַכן מיט א סאבלע דורך און דורך. דערנאַך האבן זײ אים מיט דער פרעמדער אידענע חיה- פײגע לאַזעבניק ארויסגעשלעפט אין דרויסן לעבן דער טיר, און האבן זײ צוהאקט דעם קאַפּ אויף שטיק שטיקלאַך. איבערלאַזענדיג די גופים ליגענדיג בײַ דער טיר, זײַנען זײ אװעקגעפאַרן, באַגלײט מיט דעם קלאַג פון די עלטערן, װאס באַװײנען שוין דעם אבדערן זון. דער ערשטער איז געהרגט געװאַרן בײַ די שלאכטן אויף די קארפאטן בײמי ביקאַלאי. דער דריטער קרבן, זלמן קאפלאן, איז געפאַלן אפילו ניט אין שטוב, ער איז אנטלאַפן פון זײַן שטוב אין א שכנ'ער, און דאַרט האבן אים געפאַקט צװײ סאַלדאטן, װאס האבן שוין געבעל-הבית'עט אין דעם הויז, און מיט שװערדן האבן זײ אים צוהאקט דעם קאַפּ אויף שטיקלאַך, און ער איז געפאַלן טויט.

אין מיטן דער שטוב, איבערלאָזנדיג נאָך זיך אַ אַלמנה , 35פאָר אַלט מיט 3 יונגע יתומים : אַ אינגל פֿון 16-15 יאָר , אַ מײדעלע פֿון 12 יאָר, און אַ ײנגעדיג קינד. די דרײַ קרבנות זײַנען געפֿאַלן שמיני עצרת בײַנאַכט, און אין דערפֿריה זײַנען זיך די בודענאָװצעס אַװעקגעפֿאָרן, און ערשט דאַמאָלס האָט מען זיך אָנגעהױבן אַרומקוקן, װאָס עס איז געבליבן, װאָרים עס איז מעהר גענומען געװאָרן, װי עס איז געבליבן. אַלע הײַזער אָהן אױסנאַם זײַנען צוראַבירט געװאָרן. נאָך בײַטאָג איז נאָכאַמאָל געװאָרן אַ געװאַלט. מיט די בודיאָנער האָבן זיך פֿאַר-אײניגט אַ סך רױטע אַרמײער, װאָס פֿריהער האָבן זײ געראַבעװעט באַהאַלטענערהײד, און בשותפות האָבן זײ אָנגעהױבן ראַבעװען אױף הפקר. דעם טאָג זײַנען געהרגט געװאָרן נאָך 3 מענשן: אַביגדור קאָרמאַן, אַ אינגל פֿון 21 יאָר. ער האָט באַצאָלט מיטן לעבן דערפֿאַר, װאָס ער האָט ניט געװאָלט אָפּגעבן אַ רױטן-אַרמײער זײַנע נײַע שטװל; רבקה זשידאָװעצקי, אַ פֿרױ פֿון אַ יאָר 50 , איז דערשאָסן געװאָרן נאָר דערפֿאַר, װאָס זי איז געשטאַנען פֿאַר איר טיר פֿון הױז , און געזוכט אַ אָרט אַנטלױפֿן און זיך באַהאַלטן; און מרים קראַסנ יאַנסקי, אַ פֿרױ פֿון איאָר 55, צוהאַקט פֿון אַ שװערד, נאָר דערפֿאַר, װאָס זי איז אַ „זשידאָװקע, דאַרף זי געהרגט װערן". דאָס שטעטל איז אינגאַנצן צוראַבירט געװאָרן, 3 פֿאָדלאָגעס אױפֿגעריסן, 13 קישענס און איבערבעטן צוריסן, דאָס גאַנצע גוטס, װאָס האָט נאָך עפּעס אַ װערט צוגענומען, אפֿילו שפּײַז: מעהל, קאַרטאָפֿל, קלײען אפֿילו אױך צוגענומען. אַסך זײַנען ממש געבליבן אָהן אַ קלײד, אַ שוך , עסענװאַרג, און אַזױ שטופּן זײ דורך אַ טאָג נאָך אַ טאָג. מיט נױט און צרות װאַרטן זײ , אױף װאָס? דאָס װײסן זײ אַלײן ניט. קײן הילף האָט מען נאָך כמעט ניט געשיקט קײן זאַזאָװ, חוץ אַ פּאָר צענדליג פּוד ברױט, װאָס די סאָציאַלע פֿאַרזאָרגונג האָט געשיקט אױפֿן פּערטן טאָג נאָכן פּאָגראָם. ס'איז נױטיג װאָס גיכער הילף.- װעניגער אָדער מעהר פֿאַר די פֿאָלגענדע פֿאַמיליעס און יחידים:

אַן אײנװאױנער פֿון זאַזאָװ:

שמואל װײסבערג.

№218-219

14511

זאָלאָטאנאש

Золотоноша

Из материалов К-та Помощи

К-в

№218

Поступило в ЕВ. 15.VII.19

Ц.А. К.I

14512

(1919 מאַי 13-14)

דער פּ[illegible] פּאָגראָם

[illegible]

פון שטאָט. אַנדערע פון וועלכע האָבן זיך געמאַכט אונטערערדישע
אַז ווען זיי וועלן זיך אַמקערן וועלן זיי זיך אויף ראַטעווען דאָרטן
וואָס מען האָט זיי געפינען אַליסטראַטן פון פּאָליטאָוניש. אַפרעוונען. גע-
וואונדערלעך האָט זיי יאָפן די מחלקות צווישן סיפּעלגעס אין באַהאַנסקי,
וואַלבער שטאָט. אַנדער ריכטיגער געזאָגט, ניט זיך אין בויגט זיך טאָן
אַנדער טוט וואָרן אין האַלט שטאַרק פון דעם בלוט! "יפשטו ודוכה בגופו"
האָט זיך פיגעהאַלטן דער נאָך וואָס די פּאָליטאָנישוער אַנדערן האָבן
באַדוועלט מיט 26 נפשות און ביז 500 באַוואַפנטע המצר. לכתחילה
איז פּאַרגעקומען כלומרשט דעם 12 אין דעם 13 מאַי אַ געשלעג צווישן
די "גריגאָרעווצעס" און "די באַהאַנסקיס" דאָרטן האָט מען געשיקט וויי-
טער אונטער פּראָפּן שלומה במה הלשון: וואו די באַהאַנסקע
גייען נאַמבער) "פיר וואָס שלאָגן מיר זיך, מיר דאַרפן דאָך מאַכן-
מאַכטשאַפט, מיר וועלן דאָס צעשלאָגן וואָס מער א. א. וו. דער חלק
איז נאָר די אידן-פראגע; איינער זאָגט אַז עס באַדאַרף הרגענען אַלע אידן און
דער אַנדערער זאָגט אַז מע זאָל נאָר אַ טייל, איז דאָך איבער דעם
כדאַי צו פאַרגיסן אונזער בלוט!" – און דער פּלאַטפאָרם האָבן זיך דיבער
צעבאַדן אויס געגליכט. דאָ האָט שטאַרק געהאָלפן די פּראָפּאַגאַנדע פון די
אָרטיגע שוואַרץ-מאַהניקעס אַז יעדער איד איז קאָמוניסט און אַלע צרות, אַז ווען
ניט זיי וואָלט קיין געשלעג ניט געווען – און עס האָט זיך אָנגעהויבן די מגפה.
נאָך דעם 12-טן מאַי ווען די "גריגאָרעוועצעס" זיינען נאָך אַפילו נאָענט ניט געווען
אין פּאַרגעקומען פיל רויבער ציפּאַלען און ~~אידן~~ מאָרדן אידן. און דעם טאָג
13 מאַי ביז 2 דעם אָווענט נאָך דער נייער צייט. דעם 14-טן מאַי זיינען ~~[illegible]~~
אונטערגעגאַנגען געוואָרפענע אַלענע" באַנדע שקאַנדעט פינער מבית לבית ומחדר לחדר
און מען האָט געהאַנגען די שיל...
קליינע שקציגלעך פלעגן לויפן צו פריער און אָנווייזן וואו אַ איד איז. די
אַלטער פלעגן אַריינקומען מיט קולות: איהר אידן איבער? ~~ניין? אט וועלן מיר~~
~~געלד באַקומען" און געשוואָרע האָט~~ אַלע אידן זיינען קאָמוניסטן און איינער חייב
מיתה. געשוואָרער האָט איהר? ניין? זאָ וועלן מיר געלד באַקומען". און געשוואָרע האָט
געהייסן אַלס וואָס ס'האָט זיך געפּאַקט אויסטערן האָבן: מאָן געלד, אַמעשער, געלד
און זילבער, בגדים, וועש, שמאָנעס און קאָלדרעס, שלאָפעס, זכמה. דאָס וואָס ס'האָט
ניט קיין געווען אין די איינצן פון די באַנדע איז צונוישען געוואָרן און דאָס איבעריגער
פלעגט מען אַרויסוואַרפן דורכן פענסטער וואו שקצים און שיקסעס פלעגן אונטערכאַפּן.
און פיל הייזער האָט מען צעבראָכן דאָס אַלעס, צעהאַקט, צו קלאָפּט, געמאַכט תל, אויסגעמישט

14513

פֿעפֿערן מיט װאַרניקעס און צו װאַרפֿן אומעטום. הײַנט האָט מען אָפּגעמאַכט
דורך געמײנע המון. װעלכע שטײען בײַ מאַלאַנע? נו? דאָס ערשטע מאָל!... און אײניגע
הײַנגער פֿלעגן זיך די רײַכער פֿאַרהאַלטן אַמאָל: אַרײַנקומענדיק פֿלעגן זײ
פֿרעגן "װי קומט": אונז װײסט אונז װאָס האָט איהר [illegible] פֿון מאָרגן
װאָס, "נחמה"! שטיל, מיר האָבן קײן צײַט נישט. די הרוגים אײנע פֿאַרבאַקומען
פֿאַרטאָג דעם 13-טן מאַי און בײַ נאַכט. מען האָט צוגעלאָזט פֿון שאָס און געשאָסן
אָדער געשלאָגן. עס האָט נישט געהאָלפֿן קײן תחנונים און טענות "מאַמע". פֿון די
הרוגים פֿלעגט מען אַראָפּנעמען די בגדים בײַ זײערע הײַזער.

דאָס [illegible] באַפֿעלקערונג איז צו הויך [illegible] און האָט איהר אָפּגעװאָרפֿן צו
רײַכן קלאַס, די בגדים װערן די [illegible] געשאָסענע. אַזױ אַזױ װײַט װער ס'האָט
געשלאָגן און [illegible] אַז דאָס אַלץ פֿאַרנעמען.

בײַ נאַכט פֿון דעם 13-טן אױף 14-טן מאַי, [illegible] קומען אַרױס האָט
געמאַכט אין "װאַרשעװער" [illegible] נאַכט, אָדער "װי אַזױ" [illegible] "נאַכט" נאָר
אָבער נישט [illegible] סבֿות איז [illegible] אַמאָל, די [illegible] שכנים, די
[illegible] "[illegible]" אײנע געװען שטאַרק צופֿרידן פֿון זײער [illegible], פֿיל פֿון זײ
האָבן געהערט פֿון די [illegible] אַז מען האָט זײ גענומען צו [illegible] און
װאָס זײ װילן. און זײ האָבן געמען װאָס זײ האָבן געװאָלט און [illegible] זײ האָבן [illegible].
נאָך [illegible] אָפּגעפֿרעגט [illegible] װען [illegible] אַז אידן װילן מאַכן פֿון
דער [illegible] אַמאָל אויך צו [illegible].

אידן [illegible] דער [illegible] [illegible] װען [illegible] אײנע [illegible]
די [illegible] האָבן זײ אידן [illegible]. [illegible] אײנע [illegible] די [illegible]
[illegible] אַמאָל אידן. ס'אײנע געקומען די [illegible] – [illegible] אידן, ס'איז נישט װאָס
צו טאָן – [illegible] אידן. אַזױ [illegible] און [illegible] – [illegible] אידן. און דער
[illegible] [illegible] [illegible] איז אַז מען דאַרף און ס'איז [illegible] אידן צו [illegible].
צו די [illegible] [illegible] [illegible] װען [illegible]:

דער [illegible] דער [illegible] – [illegible] דאָס [illegible] אידן.
"[illegible] אָדער [illegible] – [illegible] [illegible]" [illegible]

[illegible] איז דאָס [illegible] [illegible] [illegible]. מען האָט [illegible] די [illegible]
[illegible] װען [illegible] צונעמען די [illegible] [illegible]. [illegible] איז [illegible] [illegible] נאָר [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] און דער [illegible] [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible]
דורך [illegible] [illegible], [illegible] װען ס'[illegible] [illegible] װעגן [illegible] [illegible].
[illegible] איז [illegible], [illegible] איז [illegible] און [illegible] װאָס נאָך איהר [illegible], איז נישט [illegible] [illegible].

אַגריפֿער פֿון די געליטענע.

3ח [№219]

Ц.А / К.I

14514 ~~№436~~

Из материалов Редакции

Поступило 5.III.1920

[illegible], פּאָדאָל. גוב.

טעטיעווקער פּאָגראָם די ערשטע טעג פון פעברואר חדש 1920.

(פאַרצייכנט פון די [illegible]; Б. Славутская
געשריבן פון ח. [illegible].)

די ערשטע טעג פון פעברואר חדש האָבן זיך אָנגעהויבן טרויעריקע קלאַנגען,
אין טעטיעווקע [illegible], וועלכע [illegible] זיך אין [illegible], [illegible] אויף [illegible]:
[illegible]. די [illegible] וועלן אָבער האָבן אָנגעהויבן [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]: „[illegible] [illegible] [illegible]", [illegible] [illegible] [illegible] זיך" [illegible]. [illegible]
[illegible] איז געוואָרן ניט [illegible]. [illegible] [illegible] האָט אַ [illegible], אין טעטיעווקע [illegible]
ניט קיין [illegible] אין די [illegible], וואו [illegible] [illegible], – [illegible] די [illegible] [illegible] פון די
גוים [illegible] [illegible]. [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
אין [illegible] האָט זיך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] - [illegible] פון ה-
[illegible] [illegible] אין.
אין [illegible] [illegible] [illegible], איז דער [illegible] מיט דער [illegible] [illegible] געוואָרן
פון [illegible]. [illegible] [illegible]. אין די [illegible] [illegible] זיך [illegible] [illegible] [illegible] פון [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. די [illegible] איז ניט [illegible].
דער [illegible] אין די [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] [illegible], אין [illegible] די [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible] צו [illegible]. ס'איז [illegible] [illegible]
אַ [illegible] פון 80 [illegible], [illegible] וועלכע דער [illegible] איז [illegible] [illegible], וועלכער איז [illegible]
[illegible] [illegible] אויף [illegible] [illegible] צו [illegible].
ס'איז [illegible] [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] [illegible] אין ס'איז [illegible] [illegible] [illegible].
דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פון
טעטיעווקער [illegible].
[illegible] דעם 12 - 10 פעברואר – [illegible] איז [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] –
[illegible] די [illegible] [illegible] פון [illegible] [illegible].
דער [illegible], די [illegible] - [illegible] [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-

14514

ליגט די משפחה טייל שטאָט פונעם וואָקזאַל ריזן דרוק און זיך קאָנצענטרירט אין דער זײַ-
דער טייל שטאָט פון יתומים בית ברוך. די אַמאָליקע [illegible] פונעם משפחה טייל שטאָט
האָבן סך פּוילישע [illegible] תורה, האָט אין [illegible] [illegible] [illegible], און האָבן זיך [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] טייל רעשטן-טייל פון שטאָט.

די [illegible] אויז [illegible] אין שטאָט סוף-הבל פון 11 [illegible] ביז 5 [illegible]
[illegible]. די [illegible] [illegible] [illegible] אויז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שטאָט-טיילן און
[illegible]-[illegible] [illegible] זיך [illegible] דעם [illegible] [illegible] די [illegible] פון שטאָט.
נאָר [illegible] די [illegible] [illegible] [illegible] האָט די [illegible] [illegible] [illegible] און די [illegible]-
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אויף די [illegible]. [illegible] [illegible] האָבן זיך
[illegible] [illegible] [illegible] און דער [illegible] [illegible]. [illegible] נאָר [illegible] [illegible].

[illegible] נאָר די [illegible] אויז [illegible] [illegible] דער [illegible] – האָבן [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] די [illegible] 10 [illegible] און האָבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] האָט אין [illegible] דער [illegible] [illegible] שטאָט [illegible] דעם [illegible] [illegible]-
[illegible]. די [illegible] [illegible] אויז [illegible] [illegible] [illegible], נאָר די [illegible] [illegible] און
די [illegible]. [illegible] אויף דין [illegible] [illegible] פון שטאָט – האָט זיך [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] 15 [illegible]; די [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ס'זיינען [illegible]: אויף [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] פון [illegible] [illegible] [illegible].
נאָר ס'זיינען [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] זיינען [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. אויף [illegible] פון [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] זיינען [illegible] [illegible] [illegible] און [illegible]. [illegible] [illegible] פון דער [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]-[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] און [illegible] האָבן זיך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

די [illegible] האָבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] און נאָר [illegible]. [illegible] האָבן [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] זיך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] האָבן זיך [illegible] [illegible] דעם און [illegible] [illegible] פון [illegible] און זיך [illegible]
[illegible] [illegible].

דער [illegible] [illegible] [illegible] זיך [illegible] [illegible], [illegible] די [illegible] [illegible] נאָר [illegible].

און [illegible] [illegible] [illegible] זיינען [illegible] [illegible] דער [illegible] [illegible], [illegible], האָבן [illegible] די [illegible] און [illegible] [illegible]-
[illegible]-[illegible] און די [illegible] פון [illegible] [illegible]. – דער [illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] [illegible] דעם, [illegible] די [illegible], [illegible] [illegible]-
[illegible]. [illegible] [illegible] און [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] זיינען [illegible] [illegible] [illegible]. די [illegible] זיך [illegible] [illegible] [illegible]
די [illegible] און די [illegible] [illegible] [illegible] און [illegible]. [illegible] דעם [illegible], די [illegible] די [illegible]
[illegible] [illegible] זיך און די [illegible]. –

5.III.1920.

док. 2219

Ц.а/Д.а.

14515

ЗОЛОТОНОША Полтавской губ.

К ГОДОВЩИНЕ ГРИГОРЬЕВСКОГО ПОГРОМА

СКОРБНАЯ СТРАНИЦА

Кровь леденящим ужасом кошмаром средневековья веет от печатаемого нами кровавого синодика зверски растерзанных погромщиками, бандитами разных марок, совершенно аполитичных граждан евреев, павших жертвой, ослепленной злобы и дикой ненависти.

Ставка на "Жида" этот излюбленный и хорошо испытанный метод борьбы царского правительства со всякими проявлениями революционного и освободительного движения, до сих пор еще к великому прискорбию,остается верным и могучим орудием для тех, кто лелеет мечту о возврате к доброму для них старому времени "правопорядка и государственности". Все другие козыри биты, им остается ждать спасения въ еврейских погромах. Путь Российской революции, до свержения самодержавия , обильно и далеко пропорционально неравномерно полит еврейской кровью, не одна тысяча евреев, борцов за свободу погибла по тюрьмам, но все это бледнеет перед ужасами, утонченными истязаниями, пытками времен инквизиции, каким подвергались евреи за последний год на Украйне, где политическая борьба приняла особенно затяжной характер. Историк революции на Украине должен будет раскрыть ту черную книгу безбрежного моря горя и страданий какие выпали на долю евреев, независимо от класса, пола, возраста и политических убеждений без сомнения остановится в изумлении перед теми жестокостями, до каких доходил человек-зверь XX века.

Волна потрясающих, незаппмятных по своей адской жестокости еврейских погромов, прокатившаяся по всей Украине с начала 1919 г, пронеслась и по нашему уезду. Горькая чаша не

14516

минула и нас и нам гражданам евреям Золотоношенского уезда также приходится вписать свою горестную страничку в эту об'емлистую траурную книгу.

В ДЕНЬ ГОДОВЩИНЫ ГРИГОРЬЕВСКОГО ПОГРОМА ДЛЯ НАШЕГО ГОРОДА ПОЧТИМ МЫ ПАМЯТЬ ПОГИБШИХ МУЧЕНИЧЕСКОЙ СМЕРТЬЮ НИ В ЧЕМ НЕПОВИННЫХ СЛУЧАЙНЫХ ЖЕРТВ И ПОЖЕЛАЕМ УПОКОЯ ИХ ПРАХУ.

ГРИГОРЬЕВЦАМИ :

Львов Аншель Залманов	75
Лиховецкий Мендель Аронович	48
Браверман Шулим Аврамов	38
Куперман	35
Белицкий Иосиф Яковлевич	24
Монастырский Зуся Ионович	36
Ламазов Хаим Аврамович	20
Ламазова Рива Авраамовна	32
ЮРОВСКИЙ Цаля Фишелевич	27
Хавкин Арон-Леви Ицкович	I9
Рубинский Герш Моисеевич	I9
Зарубинский Янкель Юдкович	27
Когой Нахман Шмаев	I8
Безуевский Юдко	58
Евсей Юдкович	33
Зонгер Моисей Иоселев	55
Берман Меер Иосипович	33
Куперман Лейви Мордухович	24
Кац Мордух Эльевич	28
Цембров Беньямин Менделев	27
Роднянский Иосиф Хаимович	28
Сонин Иосиф Хаимович	26
Сорока Эля Мордухович	40
Смилянский Лейви	28
Вишневский Моисей Давидович	36
Билявский Мендель Гершевич	25
Зельцер Арон Аврамович	22
Шапира из Черкасс	60
" Лейзер "	33
Зайцев Гершен-Давид	65

Разными Бандами

Берштейн Бенцион Яковлевич	57
Берштейн Аврам Бенционович	20
Браславский Исаак Аронович	39
Козлов Мордух Донович	38
Херсонский Ицко Израилевич	50
Кравцов Хаим-Лейб Меерович	45
Гершенгорн Давид Ионтолевич	55
Межибурский Израиль Иоселевич	25

РАЗНЫМИ БАНДАМИ:

Шапиро Давид Бенияминович 25
Крамаров Давид Волькович 23
Кольчинская Мрля Нахмановна 42
Кольчинский Ицко Шмулевич 45
Кольчинская Цирля Симховна 33
Кольчинский Рахмиель Иоселев I7
Гуревич учитель Чков Исааков 25
Фишкин Давид Нехемевич 36
Полонский Гершон 60
Поверенный Берко 35
Слободской Бенямин Аронович 2I
Медвинский Ицко Хаимович 25
Хаим Моисеевич
Ерусалимский Хаим Кусилович I8
Кабанчик Сарра 35
Шгафиская Хава 45
Майстеровой Иосиф Шлемович 5I

ДЕНИКИНЦАМИ.

Имханицкий Исаак Лейзерович 22
Веледвицкий Айзик Срулевич 23
Лиховецкий Нафтула Ноевич I9
Вишневский Авр.Мойсе Срулев 65
Вишневский Нафтулн Сасонов I9
Кречмер Янкель Гершков 60
Каминский Моисей 45
Менделевич Берко 44
Бурганский Зуся Хаимович 38
Мачерет Яков Лейбович 60
Шмид Янкель Дувидов 75
Иоффа Нухим Хаим Лейзерович 36
Левин Мордух-Герш
Розенбаум ~~Мхххх~~ Янкель-Лейбе 56
Розенбаум Мойсей Янкель-Лейб 2I
Неизвестный учитель
Медвинский Янкель Волькович 62
Златковский Лейва Лейзерович
Булкин Иосиф
Булкин Исаак Иосифивич
Залевский Берко
Ратнер Фейга Морд. - Янк.
Берлинский Борис Исаакович

ТЮТЮНИКОВЦАМИ

Уманский Шмуль Лейба Лейзер 20
Гефт Вульф Бенционович 20
Луцкий Сруль Моисей Евсеевич I9
Дашевский Хаим 25 г. Золотоноша
Жуковский Хаим 30
Неизвестный 25
Люблинский Хая Лейбовна 25
Межебурский Лейзер Лейбович 40
Левчинская Марьям 35
Неизвестный 30 , Пальмира
Белицкий Лева Янкелевич 49 Золотоноша
Томкевич 50 село Лящевка

КОМИТЕТ ПОМОЩИ ПОСТРАДАВШИМ ОТ ПОГРОМА

Из матеріалов Собеза.

Ц.А. / К.I

Поступило в Редакцію в октябрѣ 1919 г.

№220

14518

З Я Т К О В Ц Ы (Гайсинск. уѣзда)

(перевод с еврейскаго)

Тоже существовавшее мѣстечко, в котором теперь нѣт ни одного еврея. Вообще в мѣстечкѣ произошло то же, что и в Кубличѣ. Во время Петлюры все населеніе убѣжало в Гайсин, гдѣ им помогали как продуктами, так и предоставленіем безплатных помѣщеній. Перед Пасхой все населеніе было реэвакуировано, несмотря на то, что нѣкоторые дома были разрушены самими крестьянами.

Вторй погром был устроен Вольнцами, они страшно мстили евреям. Около 15 человѣк были живьем брошены в колодезь, теперь всѣ оставшіеся евреи живут в окрестных мѣстечках.

Подпись: (Герш Айзик Поляк.)

Перевод с оригиналом согласен /подпись/

----0000----